

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Madli Meus
LASTEAIJAÕPETAJATE ARVAMUSED EELKOOLIEALISTE LASTE
SEKSUAALHARIDUSE JA SEKSUAALSE ARENGU KOHTA
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kasvatusteaduste dotsent Kristi Kõiv

Tartu 2020

Resümee

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada koolieelsete lasteasutuste õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalkasvatuse ja seksuaalse arengu kohta. Selleks viidi läbi intervjuu kuue erineva lasteaiaõpetajaga, kes andsid intervjuus esitatud väidetele hinnangu, kas väide on nende arvates tõene või väär, ning seejärel põhjendasid oma arvamust. Vastanud lasteaiaõpetajad olid seisukohal, et kodune seksuaalharidus, lasteaiapoolse toetusega, peaks algama, kui laps hakkab avastama enda keha ja sugudevahelisi erinevusi. Lapse seksuaalsusega seotud küsimused peaksid saama selgitavad eakohased vastused.

Lasteaiaõpetajate arvates toimub enamik eelkooliealise lapse seksuaalkäitumisest avastamise eesmärgil – lapsed katsuvad ja vaatlevad ennast ja teisi ning esitavad seksuaalsusega seotud küsimusi. Õpetajate sõnul jäljendavad lapsed eakohastes seksuaalse sisuga mängudes end ümbritsevat, s.h perekonda ja tuttavaid.

Võtmesõnad: eelkooliiga, koolieelse lasteasutuse õpetaja, seksuaalkasvatus, seksuaalne areng.

Abstract – Early years teachers opinions about sexual development and sexual education of preschool children

The purpose of this thesis is to figure out the opinion of early years teachers regarding the sexual development and sexual education of preschool children. To achieve the purpose of the research, interviews was conducted among six kindergarten teachers, who was asked if in their opinion the statement was true or false and then to explain their answer. Teachers participating in the study are in position that sexual education from home, supported by kindergarten should begin when child begins to discover his or her body and differences between sexes. The questions about sexuality of a child should get explanatory age-appropriate answers. According to kindergarten teachers opinions, most of the child's sexual behavior takes place for a purpose of discovery - children touch and observe both themselves and others, and ask questions about sexuality. According to early years teachers, children imitate everything around them, including family and acquaintances, in age-appropriate games.

Keywords: preschool age, early years teacher, sexual education, sexual development.

Sisukord

Resümee	2
Abstract – Early years teachers opinions about sexual development and sexual education of preschool children	2
Sisukord.....	3
SISSEJUHATUS.....	5
1 TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	5
1.1 Seksuaalne areng lapseas	5
1.2 Seksuaalharidus eelkoolieas	9
1.3 Eelnevad uuringud õpetajate arvamuste kohta eelkoolieas olevate laste seksuaalse arengu ja seksuaalhariduse kohta	11
2 METOODIKA.....	13
2.1 Töö eesmärk, uurimisküsimused	13
2.2 Valim	13
2.3 Mõõtevahend	14
2.4 Protseduur.....	14
2.5 Andmeanalüüs	15
3 TULEMUSED.....	15
3.1 Õpetajate nõustumine eelkooliealiste laste seksuaalharidust puudutavate väidetega	15
3.2 Õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalhariduse kohta	16
3.2.1. Seksuaalhariduse algus.....	16
3.2.2. Seksuaalharidus koolieelses lasteasutuses	17
3.2.3. Seksuaalharidus kodus	18
3.2.4. Seksuaalhariduse sisu ja õpetus.....	19
3.3 Õpetajate nõustumine laste seksuaalset arengut puudutavate väidetega	21
3.4 Õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalse arengu kohta.....	22

3.4.1.	Seksuaalse arengu algus	22
3.4.2.	Seksuaalkäitumine.....	23
3.4.3.	Seksuaalse sisuga mäng	25
3.4.4.	Seksuaalsus ja seksuaalsust puudutavad küsimused	26
3.4.5.	Soorollide omandamine.....	29
3.4.6.	Seksuaalne väärkohtlemine	30
4	ARUTELU	31
4.1	Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus	36
	TÄNUSÕNAD	36
	KASUTATUD KIRJANDUS	38
	Lisa 1	40
	Lisa 2	43
	Lisa 3	44

SISSEJUHATUS

Inimese seksuaalsus on lai mõiste, mis hõlmab endas kõiki naiseks või meheks olemise aspekte – psühholoogilisi, bioloogilisi, käitumuslikke, kliinilisi, kultuurilisi, sotsiaalseid, moraalseid, religioosseid ja hariduslikke. Inimese seksuaalsuse arengut käsitletakse kui seksuaalsuse bioloogilisi, psühholoogilisi ja käitumuslikke muutusi inimese arengus (Kakavoulis, 1998), mis algab inimese sündimishetkest ja jätkub kogu tema ülejäänud elu (Kurtuncu, Akhan, Tanir & Yildiz, 2015). Koolieelne iga kui lapsed on vanuses 0-6/7, on aeg, mil lapsed tahavad aina rohkem mõista ja avastada end ümbritsevat, s.h enda ja teiste kehade eripära. Seksuaalkäitumine lapseas toimub tavaliselt individuaalselt, kuid sageli võib näha selle toimumist ka kaaslastega - kas siis mängu või suhtlemise teel (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Kõige rohkem veedavad selles vanuses lapsed omaaeglastega aega lasteaedades, mistõttu avaldub seksuaalkäitumine suuresti just selles keskkonnas. Seetõttu puutuvad koolieelsete lasteasutuste õpetajad sellise käitumisega ka kõige rohkem kokku (Larsson & Swendin, 2002) ning tekib vajadus seksuaalsust puudutavaid teemasid lastega käsitleda. Seksuaalkasvatus sisaldab endas tervet inimese seksuaalset arengut, soolist identiteeti, inimestevahelisi suhteid, kiindumust, lähedust ja kehapilti (Breuner & Mattson, 2016). Seksuaalkasvatust peaks andma lapse seksuaalsele arengule vastavalt ka koolieelses lasteasutuses (Breuner & Mattson, 2016). Seksuaalkasvatuse käsitlemisel lasteaias on oluline, et lasteaiaõpetajad oleksid kursis koolieelses eas oleva lapse seksuaalse arengu ja antava seksuaalharidusega, kuid ka õpetajate enda soov seksuaalseid teemasid lastega käsitleda (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalse arengu ja seksuaalkasvatuse kohta.

1 TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 Seksuaalne areng lapseas

Eelkooliiga on aeg, millal inimene areneb ja muutub kiiremini kui oma ülejäänud elu jooksul ja seda igas valdkonnas, s.h seksuaalsuses (Larsson & Swendin, 2002). Samuti iseloomustab seda eaperioodi suurenenud huvi kõige ümbritseva vastu, mistõttu on tõenäoline, et last ümbritsevad inimesed (pere, hooldajad, õpetajad) puutuvad kokku laste küsimuste ja käitumistega, mis tulenevad sellest samast valdkonnast (Martin, 2014). Seksuaalharidus

(antud töö autor kasutab uurimuses mõisteid *seksuaalkasvatus* ja *seksuaalharidus* sünonüümidenä) varases eas aitab lapsel olla valmis tulevaseks (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010) – peaaegu kõik, mida laps selles eas õpib ja avastab, mõjutab tema isikupära arengut ning sellega kaasas käivad teadmised, harjumused, suhtumine ja käitumine, jäävad saatma teda järgnevas elus (Kurtuncu *et al.*, 2015). Oluline on ümbritsevate täiskasvanute mõju, sest mida kvaliteetsemad edasi antavad teadmised ja hoiakud on, seda rohkem aitavad need kaasa enesemääratluse ja iseloomu positiivsele arenemisele ning seksuaalsete tunnetega toimetulemise oskusele (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010).

Seksuaalkäitumist koolieelses eas võib sageli näha eakaaslastega, peamiselt mängu või suhtlemise teel (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Mängitakse läbi minevikus toimunud olukordi või luuakse situatsioone, mis võivad tulevikus tekkida. Sel viisil harjutatakse rolle, millistena neile täiskasvanud näivad olevat (Larsson & Swendin, 2002). Lisaks annavad sotsiaalsed mängud võimaluse ka teiste uurimiseks, millega õpitakse nii lähedusega toimetulemist kui ka seksuaalsetes olukordades käitumise norme (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Kõige sagedamini eelkoolieas esinev seksuaalne käitumine on enda ja teiste suguelundite katsumine, vaatamine ja näitamine, võimalusel naiste rindade puudutamine, kodu ja arsti mängimine ning masturbatsioon (Balter, Rhjin & Davies, 2016). Need tegevused tekivad suures osas spontaanselt ja on vastastikused eakaaslastega (Martin, 2014).

Seksuaalsus algab lapse sünnist ja on terve elu kestev protsess (Kurtuncu *et al.*, 2015). Mõnikord võib lapse seksuaalsuse avaldumine endast märku anda juba mõned minutid peale sünni – osadel vastsündinud poistel võib tekkida erektsioon esimestel eluminutitel ja tüdrukutel esimese 24 tunni jooksul (Kakavoulis, 1998). Imikud keskenduvad täielikult oma meelele, mistõttu on kehalisel kontaktil siinkohal tähtis roll, sest see pakub lapsele turvalisust ja kaitset (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Seetõttu on oluline imiku hellitamine ja äiutamine, sest see loob eeldused lapse tervislikule sotsiaalsele, emotsionaalsele (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010) ning hilisemale seksuaalsele arengule (Ey, McInnes & Rigney, 2017). Ka keha avastamine algab juba 0-1 aastasel enda katsumise teel, kuid see ei ole sageli tahtlik (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010).

1-3 aasta vanused lapsed mõistavad ja oskavad nimetada enda sugu (Ey, McInnes & Rigney, 2017). Samuti jõuavad selles vanuses lapsed seksuaalse arengu faasi, kus avastatakse seksuaalsete rollikäitumise erinevused – poisid leiavad, et nad on oma isade ja tüdrukud emade moodi (Eser & Çeliköz, 2009). Lapse eeskujuks saab täiskasvanu, kes pakub talle

armastust ja lähedust, tihti on nendeks vanemad, ning hakkab neid imiteerima. Kui poisil on eeskujuks isa ja tüdrukul ema, on ka tõenäoline, et lapsel areneb sooliselt vastav roll (Eser & Çeliköz, 2009).

Inimeste soolisi erinevusi seoses nende füüsisega märkavad lapsed tavaliselt alates kolmandast eluaastast, mistõttu soovitakse jagada enda uusi teadmisi ja hakatakse mängima rollimänge (nt arstimäng), mis sisaldavad mõningate mängude korral enda suguelundite näitamist ning teiste omade katsumist (Ey, McInnes & Rigney, 2017). Samuti huvitatakse rohkem eakaaslaste tualetiskäimise vaatlemisest (Ey, McInnes & Rigney, 2017) ja enda suguelundite tahtlikult puudutamisest (Kakavoulis, 1998), sest varasem kogemus näitab, et see võib tekitada neis hea tunde (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Uudishimuga tekivad küsimuse seksuaalsuse kohta (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Hakatakse mõistma, et täiskasvanutele ei pruugi see teema rääkimiseks meeldida ja seetõttu võivad vanemad neid teemasid ka vältida või koguni varjata, mis võib viia laste poolsete piiride kompimiseni – näiteks ette hoiatamata lahti riietumine, seksuaalse tähendusega sõnavara kasutamine (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Tekib suurem huvi soojätkamiste vastu ja ilmnevad ka sellekohased küsimused (Kakavoulis, 1998, Maailma Terviseorganisatsioon, 2010).

Viiendaks, kuuendaks eluaastaks pole laste teadmishimu seksuaalsuse erinevate aspektide kohta kadunud, kuid vanemate asemel hakatakse vastuseid otsima eakaaslaste käest (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Lapse esimesed seksuaalsed mõtted ja teadmised moodustuvad informatsioonist, mis on saadud suhtlemise ja vaatluste teel (Kakavoulis, 1998) Algab kehaline seksuaalne areng – muutused suguelundites, mis soodustavad enda genitaalide lähemat uurimist, katsumist ja masturbeerimist, kuid seda privaatsemalt kui varem (Ey, McInnes & Rigney, 2017). Avalikes kohtades enese lahtiriietamine ja suguelundite puudutamine võib hakata vähenema, kui tunnetatakse, et vanematele see ei meeldi, sest sellega võib suurened a häbitunne, kuid täielikult sellised tegevused ära ei kao (Eser & Çeliköz, 2009). Teiste kehade uurimine väljendub jätkuvalt läbi erinevate mängude nagu pere, kodu, arst. Lapsed on teadlikud soolistest erinevustest ja sellest, et ühed on tüdrukud ja teised poisid, kuid see veel ei mõjuta nende sõpruse teket eakaaslastega (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Tegevused ja mängud ning vastassoo kirjeldamisel esineb selles vanuses suur stereotüüpsus (Aavik ja Kajak, 2009). Samuti arvavad selles vanuses lapsed sageli, et on „armunud“ oma vanematesse või õpetajatesse, kuid tegelikult näitab see sõprust ja kiindumust (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010).

Algkooli minnes võidakse tunda häbi seksuaalsusega seoses ja sellega võib suureneda ebamugavustunne, kuid see eest hakkavad aina enam toimuma seksuaalsed mängud, eriti poiste seas. Tüdrukute hulgas kasvab seksuaalne aktiivsus tavaliselt vanusega ja selles eas on see poistega võrreldes madalam (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Samuti kasutavad poisid seksuaalset sõnavara ja teemasid vanuses 6-10 tunduvalt rohkem, kui tüdrukud (Kakavoulis, 1998). Täiskasvanute juures ollakse pigem tagasihoidlikud ning seksuaalsusega seotud teemadest valjult ei räägita, kuid teadmishimu pole kuhugi kadunud, vaid suureneb jätkuvalt (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Suuresti koguvad tähtsust koolis eakaaslaste roll – vanemate asemel hakatakse jäljendama ja informatsiooni seksuaalsuse erinevate aspektide kohta koguma eakaaslastelt (Eser & Çeliköz, 2009).

Lapsed vanuses 7-8 näitavad suure teadmishimu tõttu rohkem oma suguelundeid eakaaslastele ja aina rohkem soovitakse näha, võrrelda ja katsuda ka teiste omi (Ey, McInnes & Rigney, 2017). Eakaaslaste juures on nüüdseks olulisema tähtsusega soolised erinevused – tekivad peamiselt tüdrukute ja poiste grupid. Sellega kaasneb rühmade omavaheline jälgimine ja rivaalitsemine, mis väljendub ka seksuaalsete teadmiste näitamises (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010), mille hulka kuulub seksuaalne sõnavara, ebaviisakad naljad, suguelundite, soojätkamise temaatika kui ka kõnelused seksuaalsest vahekorra (Ey, McInnes & Rigney, 2017). Selles eas tekib tavaliselt ka esimene kiindumus vastassugupoolde ja seksuaalne atraktsioon, mis avaldub vastassoost eakaaslastega käest kinni hoidmisest või suudlusest (Ey, McInnes & Rigney, 2010).

Kuigi seksuaalsest väärkohtlemisest võib esineda igas vanuses, siis vanust 6-12 peetakse eaks, mil võib esineda lapse seksuaalset väärkohtlemist kõige sagedamini (Svendin, 2001, viidatud Soo, 2006 j). Lapse seksuaalne väärkohtlemine on ühiskonnannormidega vastuolus olev seksuaalse sisuga tegevus, mis sisaldab nii füüsilist kontakti kui emotsionaalset ja verbaalset tegevust (Soo, 2006) ning selle hulka kuuluvad tegevused nagu seksuaalse sisuga mängud lastega, lapsest pornograafiliste fotode tegemine, alasti lapse vaatlemine vanni- või magamistoas, lapse suguelundite puudutamine, sõrmega suguühete matkimine ja masturbeerimine, vaginaalne, anaalne või oraalne suguühete lapsega (Soonets, 1997, viidatud Soo, 2006 j). Lapse seksuaalseks väärkohtlejaks on enamasti täiskasvanu, kuid võib olla ka teine alaealine (Veneziano ja Veneziano, 2002, viidatud Soo, 2006 j) – määravaks osutub väärkohtleja suurema võimu omamine ohvri üle (Soo, 2006). Seksuaalse väärkohtlemise ohvriks võivad langeda nii poisid kui tüdrukud. Kuna väärkohtlejad on suuremalt jaolt mehed, kes on orienteeritud vastassugupooldele, siis on loogiline, et tüdrukud langevad tihedamini seksuaalse väärkohtlemise ohvriks kui poisid (Soo, 2006). Küll aga võib väärkohtlemine olla

poistele traumeerivam, sest ühiskonna normide tõttu „mehed“ ei karju ega räägi juhtunust (Soo, 2006).

1.2 Seksuaalharidus eelkoolieas

Terve seksuaalsuse areng on väga oluline kõikidele lastele ja noorukitele, sest selle käigus omandatakse informatsiooni seksuaalse orientatsiooni, soorollide ja läheduse kohta ning luuakse alus uskumuste, väärtuste ja käitumise tekkeks (Breuner & Mattson, 2016). Nagu kõik teised arenguaspektid, peaks tähelepanu pöörama ka seksuaalsele arengule (Eser & Çeliköz, 2009). Konkreetseid seksuaalsusega seotud teemasid tuleks tutvustada lapsele kooskõlas tema arenguga või varem, et lapsel oleksid vajalikud teadmised olemas enne, kui ta vastavasse arenguetappi jõuab (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Lapsel, kes saab eakohast seksuaalkasvatust, on tulevikus tõenäoliselt paremad suhted vastassoost isikutega (Kurtuncu *et al.*, 2015). Terve seksuaalsuse ja eakohaste teadmiste olemasolu annab eeldused inimestevaheliste suhete loomiseks ja säilitamiseks (s.h mõlema sooga austusväärne ja kohane suhtlemine, kiindumuse, läheduse ja armastuse väljendamine vastavalt teiste väärtustele, eelistustele ja võimetele) ning füüsilise ja vaimse tervise olemasoluks (Breuner & Mattson, 2016).

Kontseptsioon, et lastel on loomulik huvi enda ja teiste kehade ning üleüldse seksuaalsuse kohta, võeti omaks alles 20. sajandi keskpaigas, kuid siiski võib selline käitumine olla suuresti lapsevanemate poolt alla surutud (Martin, 2014). Paljud lapsevanemad ei soovi, et nende lapsed küsiksid küsimusi soojätkamise ja seksuaalsuse kohta (Eser & Çeliköz, 2009) ning ei käsitle seda teemat enne, kui laps jõuab teismeikka (Dilorio, Kelley & Hockenberry-Eaton, 1999). Tihti alustatakse seksuaalkasvatusega alles paar aastat enne lapse 13-aastaseks saamist või ei käsitleta teemat üldse (Dilorio *et al.*, 1999). Arvatakse, et eelkooliealised lapsed on seksuaalkasvatuse jaoks liiga noored ja vajavad selle vastu kaitset (Balter *et al.*, 2016). Siiski oleneb lapse terve seksuaalne areng suuresti vanemate käitumisest ja valmidusest vastata tekkinud küsimustele, mis puudutavad nii suguelundeid, soojätkamist, masturbeerimist kui soolisi erinevusi (Balter *et al.*, 2016). Samuti hoiab adekvaatse seksuaalkasvatuse pakkumine ära ebaõiget informatsioonitulva, mis igapäevaselt lapse ümber meediast, tuttavatelt või ka koolist ja lähedastelt tulla võib (Breuner & Mattson, 2016).

Lapsevanematel, kes sooviksid oma lapsele seksuaalsusest rääkida, võib aga jääda puudu teadmistest, oskustest või mugavustundest ja avatusest (Breuner & Mattson, 2016). Uuringud näitavad, et vanematel, kes oma lastega seksuaalsusest avatult räägivad ja nende

küsimustele tõeselt ja eakohaselt vastavad, on tervislikuma seksuaalkäitumisega ja teadlikumad teismelised (Breuner & Mattson, 2016). Samuti loob see paremaid peresiseseid suhteid ja usaldust (Turnbull, 2011). Lastel, kellel jääb puudu seksuaalkasvatusest, tekivad tulevikus suurema tõenäosusega probleemid enesehinnanguga, mis omakorda võib viia kõrgema riskitasemega seksuaalkäitumiseni (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Paljud vanemad oleksid valmis osalema koolitustel või programmides, kus nad saaksid adekvaatset informatsiooni lapse seksuaalkäitumise ja -kasvatuse kohta (Turnbull, 2011).

Seksuaalkasvatus võiks tulla mõlemalt vanemalt, kuid tihti võib jääda see pigem ema kanda nii tüdrukute kui poiste osas (Breuner & Mattson, 2016). Kui poistel on olemas usalduslik suhe isa või mõne teise meessoost isikuga, võib minna roll emalt üle sellele isikule (Breuner & Mattson, 2016), küll aga saavad tütreid emalt sel juhul tavaliselt rohkem informatsiooni kui poisid (Dilorio *et al.*, 2000). See tuleneb sellest, et emad tunnevad end tavaliselt mugavamalt seksuaalseid teemasid käsitlema (Dilorio *et al.*, 1999). Kui kasvatuse andmine on jagunenud soo järgi (ema-tütar, isa-poeg), jagatakse informatsiooni nii fakti- kui väärtustepõhist. Vastupidisel variandil (ema-poeg, isa-tütar) on informatsioon pigem väärtustel põhinev (Dilorio *et al.*, 2000).

Nii lapsed kui noorukid peaksid saama tõest informatsiooni seksuaaltervise kohta lisaks oma vanematele ka erinevatest professionaalsetest allikatest (Breuner & Mattson, 2016) ja kuigi seksuaalkasvatus on elukestev protsess, on see kõige olulisem siiski eelkoolieas ning see on ka ajaks, mil tuleks sellega alustada (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Seksuaalkasvatuse andmisel tuleks lähtuda mittehinnangulisusest ja hirmutamisel pole siin kohta (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Lapse seksuaalsuse arengusse ja antavasse haridusse peaks suhtuma positiivselt (Eser & Çeliköz, 2009).

Lasteaiaõpetajad on sageli lapse esimeseks keskkonnaks, kus puututakse kokku teiste omaealiste ja täiskasvanutega, lisaks kodule (Balter *et al.*, 2016). Seetõttu on loogiline eeldada, et lasteaiaõpetajad peaksid olema teadlikud lapse eakohasest seksuaalsest arengust ja oskama pakkuda seksuaalkasvatust (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Küll aga võib enamik õpetajatel puududa selleks vajalik väljaõpe ja pädevus (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Teadmiste ja oskuste puudumisel, ei tunne lasteasutuste õpetajad end piisavalt mugavalt ja kindlalt seksuaalsusega seotud teemasid lastega käsitledes (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Õpetajatele, kes on vastavad koolitused läbinud, ei piisa ainult teadmistest – oluline on ka vajadusel muuta või kohandada oma hoiakuid, s.t olla nende teemade osas avatud ning põhimõtetesse ka ise uskuda, sest lapsele on õpetaja oluliselt eeskujuks (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Ka erinevad stereotüüpsed hoiakud mõjutavad

antavat kasvatust – uskumus, et erineval sool on erinevad kindlad ülesanded, siis imbub see sisse ka õpetaja õpetustesse (Balter *et al.*, 2016).

Sageli on ülesanne käsitleda seksuaalsusega seotud teemasid ka nendel õpetajatel, kellele selleks vajalik väljaõppe puudub – oluline on siinkohal, et õpetaja sellega nõustub ja tahab seda teha (Maailma Terviseorganisatsioon 2010). Koolituselt saadud väljaõpe olemas või mitte, lapse seksuaalkäitumisega puutub lasteaias kokku iga õpetaja (Martin, 2014). Õpetajaid peetakse neutraalsemateks vaatlejateks ja hindajateks, sest nad ei ole lastega nii emotsionaalselt seotud, kui seda on vanemad (Larsson & Svendin, 2002). Uuringutest nähtub, et kõige sagedamini märkavad õpetajad lapsi mängimas mängu, mis sisaldavad üksteise kehade uurimist ja seksuaalse tegevuse jäljendamist (Martin, 2014).

1.3 Eelnevad uuringud õpetajate arvamuste kohta eelkoolieas olevate laste seksuaalse arengu ja seksuaalhariduse kohta

Brouskeli ja Sapountzis (2017) viisid Kreeka tulevaste koolieelse lasteasutuse õpetajate seas läbi kvalitatiivse uurimuse, kus nad soovisid välja selgitada üliõpilaste valmidust anda oma tulevase rühma lastele seksuaalkasvatust. Uuringus osales 20 üliõpilast, kes jagati kahte rühma – teise aasta tudengid, kellel polnud veel seksuaaltervise ainet olnud ja kolmanda aasta tudengid, kes olid edukalt seksuaaltervise aine läbinud. Uuringust selgus, et kummagi grupi üliõpilased pole valmis andma seksuaalkasvatust lasteaias, vaid tahaksid selleks veel rohkem omandada teoreetilisi teadmisi. Samuti selgus, et üliõpilased, kes olid aine läbinud, pidasid seksuaalkasvatust eelkoolieelses eas oluliseks ja oskasid välja tuua põhjuseid, miks on see lasteaiakontekstis oluline. Esimese grupis osalejad oskasid tuua välja põhilisi fakte seksuaaltervise kohta ning teise grupis osalejad suutsid minna rohkem süvitsi, kuid puudu jäi mõlemas grupis teadmisi lapse arengule vastava seksuaalse käitumise osas.

Kreekas viis Kakavoulis (1998) läbi kvantitatiivse uurimuse lasteaiasõpetajate hinnangute ja hoiakute kohta laste seksuaalse arengu ja kasvatuse osas. Uuringus osales 284 lasteaiasõpetajat, kes tegeles lastega vanuses 3-5. Uuringu tulemused näitasid, et õpetajad peavad seksuaalkasvatust lasteaias oluliseks või väga oluliseks, kuid ka selles uuringus tundsid õpetajad, et ei neil ega perekondadel ei ole vastavaid teadmisi, et sobilikku kasvatust pakkuda. Pooled vastanutest arvasid, et nad suudaksid vastavat kasvatust lasteaias pakkuda, kuid kõik pidasid tähtsaks koolituste olemaolu juba algsetes õpingutes. Lasteaias märgatud laste seksuaalsest käitumisest toodi õpetajate poolt kõige rohkem välja uudishimu suguelundite vastu, seksuaalseid mängu, seksuaalse iseloomuga žeste ja küsimusi seksuaalsete

teemade kohta, millest Kakavoulis (1998) järeldas, et laste seksuaalkasvatus peab algama varakult.

Austraalias viidi läbi kvantitatiivne uurimus, kus Ey, McInnes ja Rigney (2017) selgitasid välja õpetajate arusaamu laste eakohase ja problemaatilise seksuaalkäitumise kohta ja nende vajadust sellekohase koolituse järele. Uuringus, mis viidi läbi veebipõhise küsitlusena, osales 107 õpetajat erinevatest koolidest ja lasteaedadest üle Austraalia. Suurem osa vastajatest suutis tuvastada lapse arengule vastavat seksuaalkäitumist ja tuua välja mõnda probleemset käitumist, kuid esines palju õpetajaid, kellel puudusid terviklikud teadmised antud valdkonnas. Eakohast seksuaalsest käitumisest osati välja tuua uudishimu kehaosade vastu ja enda keha uurimine, kuid välja jäeti eakaaslate kehade uurimine, katsumine ja tualetis uurimine. Samuti ei nimetatud suguelundite võrdlemist ja näitamist, millest järeldati, et enamik õpetajaid polnud pädevad tegema vahet eakohasel ja probleemsel seksuaalsel käitumisel. Lisaks selgus Ey, McInnes'e ja Rigney (2017) uuringust, et suurem osa õpetajaid on saanud koolitust laste probleemse seksuaalse käitumise kohta ja enamik neist tunnevad end ka enesekindlatena sellisele käitumisele reageerima, kuid on ka neid, kes ennast nii enesekindlalt antud teemal ei tunne. 35 % kõikidest vastanutest polnud saanud mingisuguseid koolitusi antud teemal. Enamik kõikidest vastanutest arvas, et kursused või koolitused laste probleemse seksuaalse käitumise kohta, on õpetajatele vajalikud.

Lai (2006) uuris Hong Kongis samuti lasteaia ja eelkooli õpetajate arusaamu seksuaalkasvatuse pakkumise kohta eelkooliealistele lastele. Tegemist oli kvalitatiivse uurimusega, kus oli 8 osalejat – 2 eelkooli direktorit ja 6 õpetajat. Selgus, et seitse vastanut kaheksast arvab, et seksuaalkasvatus puudutab vaid füüsilisest arengust, millest uuringu autor järeldas, et õpetajad ei oma piisavalt teadmisi seksuaalkasvatuse kohta. Peaaegu kõik vastanutest nõustusid, et seksuaalkasvatusga tuleks alustada võimalikult varakult ning et see peaks olema esitatud õppekavas. Vastanud, kes polnud abielus, tunnistasid, et nad tunnevad piinlikust lapsi puudutavate seksuaalsete teemade käsitlemisest nii vanemate kui lastega, kuid nõustusid, et nad sooviksid omada rohkem sellekohaseid teadmisi ja osaleda koolitustel. Samuti tõid nad välja, et ka lapsevanemad peaksid selleteemalisi koolitusi saama.

Käesoleva töö autori teadmistele tuginedes on Eestis viidud läbi uuringuid seoses lasteaiaõpetajate hoiakutega seksuaalkäitumise ja -kasvatuse kohta vähe – Aavik ja Kajak (2009) käsitlesid oma uurimuses lasteaiast antavat õpetust soolisuse aspektist. Eelnevatest uuringutest (Brouskeli & Sapountzis, 2017; Kakavoulis, 1998; Ey, McInnes & Rigney, 2017; Lai, 2006) on selgunud, et suurem osa õpetajatest end piisavalt enesekindlalt ei tunne, et seksuaalharidust lasteaiakontekstis anda ja teadmised eakohase seksuaalkäitumise kohta olid

pigem lünklikud. Need teadmised on aga vajalikud, et eristada problemaatilist eakohasest seksuaalkäitumisest ja et toetada lapse tervet seksuaalset arengut.

2 METOODIKA

Käesolev uurimus on kvalitatiivne. Mõõtevahendiks oli poolstruktureeritud intervjuu, mis toimus individuaalselt ning mis põhines 45 väite põhjendamisel seoses eelkooliealise lapse eakohase seksuaalse arengu ja seksuaalharidusega. Käesoleva uurimuse mõõtevahendi aluseks on Kurtuncu jt (2015) uurimus, kus uuriti arstide ja meditsiiniõdede hinnanguid seoses eelkooliealise lapse eakohase seksuaalkäitumise ja -kasvatusega. Intervjuu oli antud uurimuse puhul sobiv, sest see andis võimaluse uuritavatel põhjendada vabalt oma arvamusi seoses eelkooliealiste laste eakohases seksuaalkäitumise ja -kasvatusega. Andmeanalüüsiks kasutati kombineeritud metoodikat.

2.1 Töö eesmärk, uurimisküsimused

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada koolieelsete lasteasutuste õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalkasvatuse ja seksuaalse arengu kohta.

Bakalaureusetöö eesmärgist lähtuvalt esitab käesoleva töö autor kaks uurimisküsimust:

- Millised on lasteaiaõpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalkasvatuse kohta?
- Millised on lasteaiaõpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalse arengu kohta?

2.2 Valim

Käesoleva töö valimiks oli lumepallivalim. Valimi kriteeriumid olid, et uuritavad töötaksid koolieelses lasteasutuses õpetajatena ning et nad oleksid sellel alal töötanud vähemalt 4 aastat. Autor seadis sellise kriteeriumi, sest uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada koolieelsete lasteasutuste õpetajate teadmisi ja hinnanguid eelkooliealiste laste seksuaalkäitumisele ja seksuaalharidusele. Samuti, olles töötanud nimetatud erialal vähemalt 4 aastat, on olemas juba ka kogemused uurimuse temaga seoses. Lisaks haridusele küsis autor uuritavalt nende vanust ja varasemat osalemist eelkooliealistele lastele mõeldud seksuaalharidust käsitlevatel koolitusel või kursusel.

Valimisse kuulusid 6 Eesti koolieelse lasteasutuse õpetajat, kellest pooltel (kolmel) on omandatud kõrgharidus (bakalaureuse- või magistrikraad) ning ülejäänud (kolmel) õpetaja

haridustasemeks on keskeri. Uuritavad on töötanud lasteaiaõpetajatena 4-25 aastat. Kõik uuritavad olid naissoost ja vanuses 27-54. Üks uuritav oli varasemalt osalenud ka eelkooliealistele lastele mõeldud seksuaalharidust käsitleval koolitusel või kursusel.

2.3 Mõõtevahend

Käesolevas uurimuse mõõtevahend oli poolstruktureeritud intervjuu. Intervjuus kasutatud väited on võetud Kurtuncu jt (2015) uurimusest, kus kasutati eelkooliealiste laste eakohase seksuaalkäitumise ja -kasvatuse uurimiseks väidetega kirjalikku küsimustikku. Mõõtevahend eestindati juhendaja poolt kaasates eksperti – küsimustikule tehti tõlge ja tagasitõlge. Andmete kogumise valiidsuse suurendamiseks tehti eeluurimus. Eeluurimuse põhjal muudeti intervjuus mõne väite sõnastust ning väidete järjekorda.

Uuritavatele esitati 45 küsimust väidetena (lisa 1) suuliselt intervjuu käigus. Intervjuuküsimused puudutasid kahte teemat – arvamused eelkooliealiste laste seksuaalhariduse kohta ja arvamused eelkooliealiste laste seksuaalse arengu kohta. Väited olid intervjuus segamini järgides mõõtevahendi originaalis (Kurtuncu jt, 2015) esitatud järjekorda. Väidetele vastates esitati uuritavatele kõigepealt küsimus, kas antud väide on uuritavate arvates tõene või väär ning seejärel põhjendasid oma arvamust.

2.4 Protseduur

Intervjuu küsimused koostati 2019 aasta aprillis. Eeluurimus ühe uuritavaga viidi läbi detsembris, et kontrollida intervjuu küsimuste sobilikkust ja arusaadavust. Peale eeluurimust viidi intervjuu küsimustes sisse mõned muudatused. Muudeti väidete järjekorda – lapse seksuaalharidust käsitlevad väited tõsteti ette poole ning seejärel tulid väited, mis puudutasid lapse seksuaalset arengut – ning täpsustati paari väite sõnastust, et väite sõnum oleks üheselt mõistetav.

Antud uurimus viidi läbi uuritavatega detsember 2019 – märts 2020. Aeg ja koht intervjuu läbiviimiseks lepiti kokku uuritavatega, peamiselt osutusid selleks lasteaiaid, kus õpetajad töötasid. Kõik uuritavad olid kas käesoleva töö autori tuttavad või tuttavate tuttavad, kellelt sai autor ka uurimuses osalema nõustunud õpetajate kontaktid. Kokkulepped intervjuude läbiviimiseks toimusid läbi meili või sotsiaalplatvormi *Facebook*. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik ja konfidentsiaalne. Kõik osalenud õpetajad andsid oma nõusoleku uurimuses osalema ning intervjuu salvestamiseks.

Iga uuritavaga tehti individuaalne intervjuu kokkulepitud ajal ja kohas. Üks intervjuu kestis 30-47 minutit. Intervjuud salvestati autori telefoni diktofoniga. Salvestused transkribeeriti suulise kõne järgi. Väited esitati intervjuueeritavale üksiklausel ja suuliselt. Väited olid kirjalikult ees ka uuritavatel. Uuritav vastas väitele suuliselt – kõige pealt, kas tema meelest on väide tõene või väär ning seejärel põhjendas oma arvamust.

2.5 Andmeanalüüs

Andmeanalüüsis kasutati kombineeritud meetodit - andmeid analüüsiti kvalitatiivselt ja kvantitatiivselt. Kvantitatiivselt kodeeriti vastusevariandid tõene või väär intervjuu kinnisele küsimusele. Tulemusi esitati protsentuaalselt – arvutati välja mitu protsenti vastanutest nõustus esitatud väidetega.

Intervjuude vastuste analüüsimiseks tehti kvalitatiivne sisuanalüüs, mille käigus kasutati induktiivset lähenemist. Kõige pealt jaotas töö autor intervjuus esitatud väited kahe teema vahel – seksuaalharidus koolieelses eas ja seksuaalne areng koolieelses eas. Autor luges transkribeeritud tekstid korduvalt läbi ning alustas kodeerimist. Kõikidest vastustest otsiti tähenduslikke üksusi, mis selgitaks vastanute arvamusi antud teemal. Tekstist saadud koodid ühendati omavahel kategooriateks – iga väide sai endale kategooriad, kuhu kuuluvad väitega nõustumise või mittenõustumise põhjendused. Tuli ka ette, et mõni väide sai endale vaid ühe kategooria. Kodeerimisel aitas töö autorit üks kaaskodeerija (juhendaja), mis suurendab töö validust. Saadud kategooriatest moodustati omakorda vastavalt teemale üldkategooriad. Anonüümsuse tagamiseks asendati õpetajate nimed numbritega 1-6.

3 TULEMUSED

3.1 Õpetajate nõustumine eelkooliealiste laste seksuaalharidust puudutavate väidetega

Koolieelsete lasteasutuste õpetajate nõustumine eelkooliealiste laste seksuaalharidust puudutavate väidetega protsentuaalselt on välja toodud lisas 2.

Kõik vastanud õpetajad nõustusid väidetega „Lapsed peaksid saama esmase informatsiooni seksuaalsuse kohta vanematelt“ ja „Perekond on lastele teiste inimestega suhete loomise mudeliks mitmes vallas“. Pooled vastanutest nõustusid väidetega „Seksuaalhariduse andmine lastele enne 5-6 eluaastat ei ole vajalik“ ja „Seksuaalne areng ja

seksuaalkasvatus algab loote eas ning kestab kogu elu“. Ükski uurimuses osalenud koolieelse lasteasutuse õpetajatest ei nõustunud väitega „Lapsi peaks suunama valima soole vastavaid riideid, mänguasju, värve jne.“.

3.2 Õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalhariduse kohta

Teema *õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalhariduse kohta* sisaldas 16 väidet. Analüüsi lasteaiaõpetajate antud vastuseid väidetele, mille tulemusel saadi koodid ning nendest omakorda moodustati kategooriad.

3.2.1. Seksuaalhariduse algus.

Koolieelsete lasteasutuste õpetajate arvamused seoses seksuaalhariduse algusajaga puudutasid nelja väidet.

Väide „*Seksuaalne areng ja seksuaalkasvatus algab loote eas ning kestab kogu elu*“. Õpetajad nõustusid väite esimese poolega, mistõttu saadi kategooria „*seksuaalse arengu algus loote eas*“. Nõustumist selgitati lapse soo arenemisega loote eas. Väite teise poolega – „*seksuaalkasvatus algab loote eas*“ – õpetajad ei nõustunud ning saadi teine kategooria „*seksuaalkasvatuse ja soosterotüüpide omandamise algus sünnist*“. Õpetajate arvates algab seksuaalkasvatus lapse sünnist, sest laps õpib kasvades. Samuti hakatakse sünnist riietama poisse ja tüdrukuid erinevalt. *./.../ Kui võtta arvesse, et poisse ja tüdrukuid riietatakse erinevalt, siis juba sünnist alates aga kindlasti mitte loote east. (6)*

Teise väite „*Seksuaalsus ja seksuaalharidus algab noorukieast*“ vastuste põhjal loodi esimeseks kategooriaks „*seksuaalharidus algab noorukieast*“. Õpetajad selgitasid, et seksuaalharidus sisaldab teemasid, mida on sobiv käsitleda detailselt alles noorukieas. *./.../ Et siis, vastavalt eale, et lasteaias kindlasti ei hakka rääkima võib-olla nii täpselt, kuidas käib lapse eostamine ja nii edasi, aga noorukieas on see juba okei. ./.../ (1)*

Kategooria „*seksuaalharidus algab kainikueas*“ õpetajate põhjendasid, et seksuaalharidus peaks algama koolis, vastavates ainetundides. Kolmandaks kategooriaks tuli „*seksuaalharidus algab lapseas*“. Õpetajate arvates peaks seksuaalharidus algama lapseas, sest lapsed hakkavad avastama enda keha ja sooliseid erinevusi juba varem. Olulisteks teemadeks nimetati koolieelses eas eostamist ja sooliseid kehalisi erinevusi, mida tuleks selgitada õpetuse käigus lastele eakohaselt. *./.../ Et üks ta ikka nagu algab üsna varakult. Et lihtsalt nagu, laste puhul on see, et nad hakkavad nagu iseennast avastama. ./.../ (5)*

Kolmas väide „*Seksuaalhariduse andmine lastele enne 5-6 eluaastat ei ole vajalik*“. Õpetajate vastustest loodi kategooria „*seksuaalhariduse andmine lastele enne 5-6 eluaastat ei ole vajalik*“. Õpetajad põhjendasid, et lastele peaks kodusest informatsioonist seksuaalsuse kohta piisama, sest sellises vanuses ei mõista lapsed seksuaalsusega seonduvaid teemasid piisavalt. Teiseks kategooriaks tuli „*seksuaalharidus enne 5-6 eluaastat*“. Lasteaiaõpetajad väitsid, et sugudevahelisi kehalisi erinevusi ning väliseid suguorganeid tuleks tutvustada lastele juba varem. Õpetajate sõnul võib laps vastasel juhul kuulda informatsiooni mujalt, millest võivad edaspidi tekkida probleemid. *./.../ Laps peab teadma, et tema keha on püha ja tema otsustab selle üle. Kui ei selgita ja ei räägi, siis võib lapseni jõuda vääri info ja sellest tulenevalt edaspidi ka probleemid. (6)*

Seksuaalhariduse algust puudutavaks väiteks oli ka „*Seksuaalharidus peaks algama siis, kui lapsed hakkavad esitama seksuaalsust puudutavaid küsimusi*“. Loodi kategooria „*seksuaalharidus algab varem kui lapsed esitavad seksuaalsuse kohta küsimusi*“. Osa vastanud õpetajatest oli seisukohal, et mitteformaalne seksuaalharidus kodus peaks algama varem, kui lapsed hakkavad avastama enda ja teiste vahelisi kehalisi erinevusi, mis tekitab huvi seksuaalsust puudutavate teemade vastu, hiljem tulevad küsimused. Samuti on lastepoolne küsimuste küsimine lapsevanemate suhtumiset seksuaalsust puudutavatesse teemadesse (nt alasti olek). *./.../ Laps märkab erinevust enda ja teise vahel ning see tähendab, et temas on tekkinud huvi. (6)*

Lisaks ilmnest vastustest veel kategooria „*kui laps esitab seksuaalsust puudutavaid küsimusi, siis vastata, selgitada*“. Lasteaiaõpetajad arvavad, et laste tekkinud küsimustele tuleb leida selgitavad vastused. Viimaseks kategooriaks saadi „*Seksuaalharidus toimub koolis*“. Üks õpetajatest oli seisukohal, et seksuaalharidus peaks algama alles koolis.

3.2.2. Seksuaalharidus koolieelses lasteasutuses

Koolieelsete lasteasutuste õpetajate vastustest väitele „*Seksuaalharidust peaks andma eelkooliea lasteasutuses*“ loodi kategooria „*seksuaalharidus eelkooliea lasteasutuses vastavalt lapse eale*“. Lasteaiaõpetajad nõustusid, et seksuaalharidust peaks andma koolieelses lasteasutuses, kuid teemasid tuleks käsitleda eakohaselt. *Kindlasti tuleb aga loomulikult ja lapselikult viisil, vastavalt siis vanusele. ./.../ (6)*

Veel loodi õpetajate vastustest kategooria „*seksuaalharidus eelkooliea lasteasutuses integreeritud teemana*“. Lasteaiaõpetajate arvates peaks seksuaalharidust käsitlema lasteaias vähesel määral ja lõimituna teiste teemadega. *Ma ei leia, et see peaks olema nagu mingi eraldi selline, päris mingi teemablokk. ./.../ (5)*

Väite „*Lapsevanemad, õpetajad ja teised lapse hooldajad/kasvatajad peaksid tegema koostööd lapsele antava seksuaalhariduse vallas*“ vastustest loodi kategooria „*õpetajate ja lapsevanemate/hooldajate vaheline koostöö lapsele antava seksuaalhariduse vallas*“.

Õpetajate arvates soodustab õpetajate ja lapsevanemate vaheline koostöö paremaid tulemusi seksuaalhariduses ning aitab ennetada ja lahendada tekkinud probleeme. Väite teiseks kategooriaks loodi „*seksuaalhariduse andmine lasteaias minimaalselt*“. Õpetajate sõnul peaks käsitlema seksuaalsust puudutavaid teemasid koolieelses lasteasutuses vähesel määral kas lapsega individuaalselt või väikestes rühmades.

3.2.3. Seksuaalharidus kodus

Lasteaiaõpetajate arvamuste analüüs seoses seksuaalhariduse andmisega kodus toetus neljale väite põhjendustele, mida õpetajad intervjuu käigus väljendasid.

Väitele „*Lapsed peaksid saama esmase informatsiooni seksuaalsuse kohta vanematelt*“ loodi kategooria „*vanemad on esmased seksuaalhariduse andjad lapsele*“. Lasteaiaõpetajate arvates peaksid lapsevanemad käsitlema lastega esmaseid seksuaalsusega seotud teemasid, sest lapsevanemad on oma lastele kõige lähedasemad inimesed. *.../ vanemad on lähedasemad inimesed kui õpetajad lasteaias või koolis. (3)*

Teiseks kategooriaks saadi „*Mitteformaalse seksuaalkasvatuse kõrval toetavalt lasteaiad ja kool*“. Õpetajate sõnul peaksid kool ja lasteaiad toetama kodus antavat seksuaalharidust.

Väite „*Võrreldes koolidega vastutavad lapsevanemad rohkem seksuaalhariduse andmise eest lastele*“ vastustest loodi kategooria „*lapsevanemad vastutavad lapsele antava seksuaalhariduse eest rohkem kui kool*“, kus õpetajate põhjendusteks oli lapsevanema ja lapse vaheline usalduslik suhe ning lapsevanema mõju lapsele seoses seksuaalhariduse andmisega. Teiseks kategooriaks loodi õpetajate vastuste põhjal „*kool vastutab rohkem lastele antava seksuaalhariduse eest*“. Õpetajad, selgitasid, et koolides on seksuaalharidus õppeprogrammis ning sellega tegelevad õpetajad, kes oskavad õpilasi suunata ja õpetada. *.../ koolis on ikkagi õpetajad, kes oskavad seda suunata. .../ (3)*

Seksuaalharidust kodus puudutas veel väide „*5-6 aastaste laste emad peaksid vastama tüdrukute ja isad poiste poolt esitatud seksuaalse sisuga küsimustele.*“ Lasteaiaõpetajate vastustest väitele loodi kategooria „*emade ja isade teadmised mõlema sooliste laste kehalistest iseärasustest*“. Õpetajate arvates peaksid nii isad kui emad oskama vastata küsimustele mõlema soo kehaliste iseärasuste kohta. *.../ Ma eeldan, et isad ikka on kursis nii palju naise kehadest kui ta lapsele vaja teada. Et tema teadmistest nagu piisab ja vastupidi ka. .../ (1)*

Veel loodi väitele kategooria „*isadepoolne seksuaalkasvatus kodus poegadele ja emadepoolne tütardele*“. Lasteaiaõpetajad selgitasid, et tõenäoliselt oskavad vanemad paremini vastata küsimustele, mis puudutab nende enda sugu. /.../ *Aga muidu õigem oleks ikkagi ema ja isa vastaks oma küsimustele, sest isa ei tea ju, mis on tüdrukutel sellist ja mina, mis poisitel on sellist eks.* /.../ (3)

Õpetajate antud vastustest väitele „*Perekond on lastele teiste inimestega suhete loomise mudeliks mitmes vallas*“ saadi kategooria „*lapse suhted ja käitumine teiste inimestega perekonna eeskujul*“ – õpetajad põhjendasid, et laps võtab üle perekonnasisese suhtluse ja käitumise. /.../ *Ja see, millised suhted on perekonnas omavahel, kui avatud ollakse, kui sõbralikud, kui viisakad, see kõik loob nagu lapses edaspidised mustrid ikka.* (4)

Teine kategooria „*lapse valik sõprade, tulevaste kaaslaste osas pereliikmete järgi*“ – õpetajad selgitasid, et lapsed valivad tihti endale sõpru või kaaslast selle järgi, kui sarnane on ta lapse pereliikmetele. /.../ *Noh näiteks tüdrukud kipuvad valima omale elukaaslast oma isa järgi või poisid ema järgi ja.* (2)

3.2.4. Seksuaalhariduse sisu ja õpetus

Lasteaiaõpetajate arvamusi seksuaalhariduse sisu osas aitasid välja selgitada kuus väidet.

Esimese väite „*Mõnesid 5-6 aastaste laste seksuaalsusega seotud küsimusi tuleb ignoreerida*“ vastustest saadi kategooria „*laste seksuaalsusega seotud küsimusi ignoreerida ja muuta teemat*“. Lasteaiaõpetajad selgitasid, et laste seksuaalsust puudutavad küsimused võivad olla otsekohesed, mistõttu võib õpetajatel olla keeruline nendele küsimustele vastata, mistõttu võib neid küsimusi ignoreerida ja teemat muuta. /.../ *Et kui sa ei oska vastust leida nendele, siis sa pead kuidagi lihtsalt välja vingerdama kuskilt, et seda teemat muutma.* /.../ (5)

Teine kategooria, mis loodi väitega mittenõustunud õpetajate vastustest, on „*laste seksuaalsusega seotud küsimustele tuleb anda eakohaseid vastuseid*“. Lasteaiaõpetajate arvates tuleb laste seksuaalsust puudutavatele küsimustele leida eakohased vastused. /.../ *Et peaks oskama lapsesõbralikult vastata, ei pea peensusteni välja minema.* /.../ (3)

Väitele „*Lapsi peaks õpetama nimetama oma kehaosi süüdsate ja viisakate nimetustega selle asemel, et nimetada kehaosi tegelike nimetustega*“ loodi õpetajate vastuste põhjal kategooria „*lapsele eakohaste kehaosade nimetuste õpetamine*“. Lasteaiaõpetajad, kes nõustusid väitega, selgitasid, et kehaosade süüdsad ja viisakad nimetused on lastele eakohased. Lisaks saadi kategooria „*lastele kehaosade tegelike nimetuste õpetamine*“ – õpetajad selgitasid, et nende arvates ongi kehaosade tegelikud nimetused süüdsad ja seetõttu tuleks neid ka lastele õpetada. Teiseks kategooriaks loodi „*kehaosade tegelike nimetuste*

õpetamine koolis“. Nende õpetajate meelest peaks kehaosade tegelike nimetuste õpetamine tulema alles koolis. /.../ *Ma arvan, et see, kuidas need nimetused tegelikult on, et see võiks ikkagi koolis tulla. /.../ (4)*

Väite „Laste arengu seisukohast on oluline, et 5-6 aastased lapsed teaksid kehaosade nimetusi ja nende ülesandeid“ vastustest ilmnes kategooria „lapsed ei pea teadma suguorganite nimetusi ega ülesandeid“. Ühe lasteaiaõpetaja arvates peaksid lasteaia lapsed teadma kõiki kehaosi ja nende ülesandeid välja arvatud mees- ja naissuguorganeid. Loodi kategooria „suguorganite nimetuste teadmine 5-6 aastastele lastele eakohane“ – õpetajad selgitasid, et lapsed peaksid teadma suguorganite nimetusi, kuid elundite tähtsus ja ülesannete õpetamine peaks tulema koolis. /.../ *kui meil on inimeseõpetuse tund, inimkeha tundmise, ütleme 6-7 aastastel, siis ikka räägid ka suguelunditest, aga mitte nende tähtsusest, see tuleb alles koolis. (3)*

Teiseks kategooriaks loodi „kehaosade nimetuste ja ülesannete teadmine lapsele oluline, et ennetada väärkohtlemist“. Õpetajate arvates on oluline, et lapsed teaksid lisaks kehaosade nimetustele ka nende ülesandeid. Vastasel juhul võivad lapsed vääriti käituda. /.../ *Sest näiteks mul eelmises rühmas, kus mul olidki viie-kuue-seitsme aastased, siis nad hästi palju hakkasid üksteist lööma jalaga nagu, just suguelundite piirkonda. Ja siis nagu me rääkisime küll, et ei tohi lüüa nagu, et võib nii ja naa juhtuda. Et siis nagu ma tundsin, et see on vajalik organ neile kogu eluks. (5)*

Väitele „Lapsi peaks suunama valima soole vastavaid riideid, mänguasju, värve jne“ loodi kategooria „soosterotüüpset valikut seoses riiete, mänguasjadega, värvidega lapseas ei peaks suunama“ õpetajad põhjendasid, et laps peaks saama ise valida, mis talle meeldib. /.../ *Kui pois tahab ikka panna endale kleidi selga, las paneb. /.../ (1)*

Teist kategooriat „soosterotüüpne valik seoses riiete, mänguasjadega, värvidega on lapseas õpitud“ põhjendasid õpetajad sellega, et lapsed õpivad soostereotüüpset käitumist varakult vanemate järgi, sest lapsevanemad riietavad lapsi sünnist peale soole vastavalt, mistõttu teeb laps tulevikus valikuid kogemuse põhjal. /.../ *Ei pea suunama, aga see asi saab alguse väga varajases east, kui vanemad ise hakkavad ju poistele rohkem panema sinist ja siukseid nagu soole vastavaid värvi riideid selga või nagu kasvatavadki neid üles nagu, et ei pane poisile päris roosat selga nagu. Ja laps saab sellest ilmselt nagu ise selle suuna. /.../ (5)*

Väite „Lapsi, kes kasutavad seksuaalse sisuga slängsõnu peaks karistama“ vastuste põhjal loodi kategooria „kui laps kasutab seksuaalse sisuga slängsõnu, siis selgitada sõnade tähendust“ – õpetajad selgitasid, et lapsed, kes kasutavad seksuaalse sisuga slängsõnu, vajavad selgitusi, eriti viisakuse ja kommete osas. Veel loodi kategooria „kui laps kasutab

seksuaalse sisuga slängsõnu, siis ignoreerida“. Õpetajad olid seisukohal, et kui laps kasutab esimest korda seksuaalse sisuga slängsõnu, siis ei ole vajalik sellele reageerida, sest keelatud sõnad tekitavad lapses suuremat soovi nende kasutamiseks. /.../ *Pigem on nendest mitte välja teha. Kui sa hakkad karistama, siis hakkab veel rohkem põnev, et see on keelatud, see on põnev.* /.../ (2)

Lisaks loodi kategooria „*kui laps kasutab seksuaalse sisuga slängsõnu, siis karistada*“. Üks vastanud õpetajatest arvas, et kui selgitused ei anna tulemust, siis on aktsepteeritav lapse karistamine. /.../ *Kui lapsed selgitusest aru ei saa, siis on hea saada mingi selline kehaline kogemus, et see ei sobi. Ja me tavaliselt ütleme, et kui nad roppe sõnu ütlevad, et siis läheb suu nii mustaks, et peab suud pesema. Ja siis, kui nad ikka kolm korda ei ole aru saanud, et neid ei öelda, siis nad lähevadki suud pesema lihtsalt peale sõnade kasutamist.* /.../ (1)

Seksuaalhariduse sisu puudutas ka väide „*Kui lapsega koos televiisorit vaadates ilmub ekraanile seksuaalne stseen, siis võimalikeks lahenduseks on televiisori välja lülitamine, kanali vahetamine või lapse silmade sulgemine*“. Loodi kategooria „*kui laps näeb seksuaalse sisuga stseeni, siis juhtida lapse tähelepanu kõrvale*“. Õpetajad arvasid, et kui ekraanil on seksuaalne stseen, siis nemad lülitaksid televiisori välja, vahetaksid kanalit või suunaksid lapse tähelepanu mujale, sest lapsel pole eakohane sellise sisuga stseene vaadata. Teiseks kategooriaks loodi „*kui laps näeb seksuaalse sisuga stseene, siis selgitada lapsele eakohaselt*“. Õpetajate arvates peaks lastele eakohaselt selgitama, mida nad televiisorist nägid. /.../ *Pärast siis võib-olla lahti seletada, mis seal oli. Aga siis ka mitte pikalt ja laialt, vaid lihtsalt, et see on täiskasvanute teema ja see ei olnud lastele mõeldud.* /.../ (4)

3.3 Õpetajate nõustumine laste seksuaalset arengut puudutavate väidetega

Koolieelsete lasteasutuste õpetajate nõustumine eelkooliealiste laste seksuaalset arengut puudutavate väidetega protsentuaalselt on välja toodud lisas 3.

Kõik uurimuses osalenud koolieelse lasteasutuse õpetajad nõustusid 12 eelkooliealise lapse seksuaalset arengut puudutava väitega, milleks olid „*Tüdrukud soovivad välja näha nagu nende emad ja poisid nagu nende isad, mis viitab sookohase käitumise omandamisele 3-6 aasta vanuselt, et omandada sooroll*“, „*Seksuaalsus on loomulik osa elust, mis algab sünnist ja kestab kogu elu*“, „*Laste ja täiskasvanute seksuaalkäitumine ei ole sarnane ja ei toimu samadel põhjustel*“, „*3-6 aasta vanused lapsed tunnevad rahuldust oma väliste suguorganite puudutamisest ja alasti olemisest*“, „*Masturbeerimine on seksuaalse arengu osa lapseas*“, „*3-6 aastased lapsed võivad püüda näidata teistele lastele, eakaaslastele või täiskasvanutele oma*

suguelundeid“, „6-aastased lapsed võivad jäljendada selliseid seksuaalseid tegevusi nagu suudlemine, kõrvuti magamine jne“, „5-6 aastased lapsed võivad mõnikord üritada vägisi suudelda või musitada teisi lapsi ja eakaaslast“, „Enamik alla 6-aastaseid lapsi (eriti 3 aastasena) on uudishimulikud ja küsivad nii enda kui ka teiste inimeste kehade, kogemuste ja tunnete kohta“, „Lapsed küsivad küsimusi tüdrukute ja poiste kehaliste erinevuste kohta enne 6-aastaseks saamist (tavaliselt 2,5-3 aasta vanuses)“, „5-6 aastased lapsed võivad mõnikord kasutada seksuaalsusega seotud slängsõnu“, „5-6 aastased lapsed võivad käia saunas ja pesemas koos eakaaslaste ja vanematega“, „6-aastased lapsed valivad soole vastavaid riideid“ ja „Seksuaalne väärkohtlemine on täiskasvanu poolne tahtlik seksuaalne käitumine lapse suhtes, mis on seksuaalse sisuga kontaktne või mittekontaktne tegevus“.

Pooled vastanud lasteaiaõpetajad nõustusid väidetega „5-6 aastased lapsed valivad soole vastavaid mänguasju“ ja „5-6 aastased lapsed selgitavad meeste ja naiste soolisi erinevusi vastavalt kultuuris kehtivatele stereotüüpidele“.

Ükski vastanud koolieelse lasteasutuse õpetajast ei pidanud tõseks väiteid „Imikud võivad katsuda oma väliseid suguorganeid mähkmete vahetamise ajal ja selline tegevus pakub neile seksuaalset rahuldust“, „5-6 aastased lapsed võivad üritada teisi lapsi ja eakaaslast lahti riietada“, „Laste armastus oma hooldajate, õpetajate või vanemate vastu võib mõnikord olla romantilist laadi armumine“, „Lastel puuduvad seksuaalsed instinktid“, „Arenkuliste iseärasuste tõttu ei ole sobiv 6-aastastel tüdrukutel ja poistel magada ühes ja samas ruumis“, „3-aastased lapsed valivad omasoolisi sõpru“ ja „Ainult tüdrukud võivad langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks“.

3.4 Õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalse arengu kohta

Teema *õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalse arengu kohta* sisaldas 29 väidet. Analüüsi lasteaiaõpetajate antud vastuseid väidetele, mille tulemusel saadi koodid ning nendest omakorda moodustati kategooriad.

3.4.1. Seksuaalse arengu algus

Väitega „*Seksuaalsus on loomulik osa elust, mis algab sünnist ja kestab kogu elu*“ kõik vastanud lasteaiaõpetajad nõustusid. Õpetajate põhjendused sisaldasid seksuaalhariduse käsitlemist kodus. Loodi kategooria „*seksuaalkasvatust kodus*“, kus toodi välja, et seksuaalharidus on soostereotüüpne ning seksuaalsusega seotud teemadest (soolised

erinevused, alasti olek) tuleb lastega rääkida positiivselt. /.../ *Et nagu kodudes siis räägitakse, et see nagu ei tohiksi olla nagu halb, et noh sellest peakski siis rääkima, kui laps huvitub.* (4)

3.4.2. Seksuaalkäitumine

Lasteaiaõpetajate arvamused seoses seksuaalse käitumisega puudutasid 8 väidet, mille kohta koolieelse lasteasutuse õpetajatelt paluti intervjuu käigus põhjendust.

Väite „*Laste ja täiskasvanute seksuaalkäitumine ei ole sarnane ja ei toimu samadel põhjustel*“ vastustest saadi kategooria „*laste seksuaalkäitumine avastamise eesmärgil*“ õpetajate arvates põhineb laste seksuaalkäitumine enda seksuaalsel avastamisel ja uurimisel. /.../ *Jah, nad ei taju seda ühte moodi, laste jaoks on see rohkem siuke avastamine.* (5)

Teiseks kategooriaks loodi „*täiskasvanute seksuaalkäitumine teadlik*“.

Lasteaiaõpetajate arvates on täiskasvanutel teadlikud seksuaalsed vajadused ning avastamise asemel täiskasvanud juba praktiseerivad. Lisaks ilmnes õpetaja vastustest kategooria „*lastel puuduvad seksuaalsed soovid*“. Õpetajad selgitasid, et enne noorukiikka jõudmist puuduvad lastel seksuaalsed soovid. /.../ *Kui laps ei ole jõudnud teismeikka, kui hakkavad hormoonid tegutsema, siis ole lapsed seksuaalseid soove.* (6)

Väitele „*Imikud katsuvad oma genitaale mähkmete vahetamise ajal ja selline tegevus pakub neile rahuldust*“ saadi kategooria „*imikute eneseavastamine katsumise teel*“. Õpetajad arvasid, et imikud ei saa oma väliste suguorganite puudutamisel seksuaalset rahuldust, vaid õpivad end niiviisi tundma. /.../ *Ma arvan, et see ei ole seksuaalne rahuldus, vaid see on iseenda tundma õppimine läbi katsumiste.* /.../ (3)

Veel loodi kategooria „*Enda genitaalide puudutamisest rahulduse saamine lastel alates vanusest 4-5*“. Lasteaiaõpetajad selgitasid, et lapsed hakkavad seksuaalset rahuldust läbi genitaalide katsumise tundma alles hilisemas eas. /.../ *Rahuldus tuleb ikkagi nelja-viiestel. Et ma olen kuulnud, et kui tüdrukud kuskile vastu lähevad, siis tekib mingisugune.* /.../ (4)

Väite „*3-6 aasta vanused lapsed tunnevad rahuldust oma väliste suguorganite puudutamisest ja alasti olemisest*“ vastustest loodi kategooria „*eneserahuldamine lapsena viitab rahutusele*“. Õpetajate arvates näitab lapse eneserahuldamine lapse rahutust ning selle maandamist. Veel loodi kategooria „*väliste suguorganite puudutamine tekitab hea tunde*“, mille põhjenduseks tõid õpetajad välja, et lapsed avastavad, väliste suguroganite puudutamisel tekkiva hea tunde. Küll aga ei arva õpetajad, et lapsed teevad seda samal põhjusel, miks täiskasvanud. /.../ *Selles vanuses avastavad nad enda suguorganid. Avastavad ka, et kui neid puudutada, siis on hea tunne. Samas ei saa seda võrrelda täiskasvanu tegevustega.* (6)

Mis puudutab väite teist poolt (alastiolekust rahulduse tundmine) – õpetajate vastustest saadi kolmas kategooria „*alastiolek lapseas loomulik*“. Õpetajad selgitasid, et alastiolek ei paku lapsele rahuldust, vaid lastele meeldib alasti olla ja see on talle loomulik. /.../

Riietumisel, kõik ei taha näiteks toppida pidzaamasid selga, vaid nii ja naa, et tahaksidki näiteks porgandpaljana magada seal linade vahel. (1)

Väite „*Masturbeerimine on seksuaalse arengu osa lapseas*“ esimeseks kategooriaks on „*masturbeerimine lapseas enese avastamise ja tundma õppimise eesmärgil*“. Õpetajate arvates rahuldavad lapsed end, et uurida oma keha ning avastavad, et see tekitab hea tunde. Teiseks kategooriaks loodi „*masturbeerimine pingete maandamise ja rahustamise eesmärgil*“. Õpetajad arvasid, et laste masturbeerimine viitab lapse rahunemisele ning toimub eesmärgil end rahustada. /.../ *Mulle tundub et see on nagu pinge maha maandamiseks. /.../ (3)*

Lisaks loodi õpetajate vastustest kategooria „*masturbeerimine lapseas võib osutada probleemiks*“. Koolieelsete lasteasutuste õpetajad väitsid, et laste eneserahuldamisest võib saada probleem, kui laps teeb seda liiga palju ja avalikult. /.../ *probleem tekibki siis, kui see muutub nagu, ma ei tea, normist kõrvale kalduvaks. (...) Ja kui 4-aastane või vanem laps ei saa hakkama sellega, et teised on juures ja ma ei puuduta, et siis on nagu selline murekoht. /.../ (1)*

Väite „*3-6 aastased lapsed võivad püüda näidata teistele lastele, eakaaslastele või täiskasvanutele oma suguelundeid*“ üheks kategooriaks on „*kui lapsed näitavad eakaaslastele või täiskasvanutele oma suguelundeid, siis selgitada viisakusreegleid*“. Õpetajad väitsid, et sellise olukorra esinemisel, tuleb lastega üle rääkida viisakusreeglid. Veel loodi õpetajate vastustest väitele kategooria „*suguelundite näitamine eakaaslastele, et näha eakaaslaste reaktsioone*“. Lasteaiaõpetajate sõnul näitavad lapsed oma suguelundeid lasteaias eakaaslastele, et näha sõprade reaktsiooni ning see pakub neile nalja. /.../ *See on ka periood, kui kõik pepu, kaka, pissi naljad on aktuaalsed. Neile pakub huvi teiste reaktsioon ja sõpradega koos on kambavaim samuti, mis rolli mängib. (6)*

Väide „*5-6 aastased lapsed võivad proovida puudutada oma ema või teiste naiste rindasid*“. Saadi kategooria „*ema või teiste naiste rindade puudutamine lapse huvi tõttu keha vastu*“. Õpetajad selgitasid, kuna tegemist on esiletungivama kehaosaga, siis lapsed on uudishimulikud ning nad võivad püüda naiste rindu katsuda. Õpetajad seisukohal, et tegevuse käigus ei ole lapsel seksuaalset tagamõtet. /.../ *Ma arvan, et neil on huvi. (...), aga mitte nii, et seksuaalsuse mõttes, et ta nüüd katsuks või saaks sellest nagu mingi naudingut. /.../ (3)*

Veel loodi õpetajate vastustest kategooria „*5-6 aastased lapsed tajuvad, et ei ole õige puudutada teiste naiste rindasid*“. Lasteaiaõpetajad põhjendasid, et lapsed vanuses 5-6 juba

teavad, mis on ei ole õige ja ei lähe naiste rindasid puudutama. /.../ *Et 5-6 aastane juba natukene tajub, et see ei ole päris õige, et ta läheb nagu võõra naise rindasid katsuma.* (5)

Järgmise väitega „5-6 aastased lapsed võivad üritada teisi lapsi ja eakaaslast lahti riietada“ ei nõustunud ükski vastanu. Loodi kategooria „õpetajad pole märganud sellist seksuaalkäitumise liiki eelkooliealistel lastel“. Lasteaiaõpetajad väitsid, et nemad pole märganud rühmaruumis, et üks laps üritaks vägisi teist eakaaslast lahti riietada. Teine kategooria, mis antud väite vastustest ilmnis oli „5-6 aastased lapsed on abivalmid eakaaslasti riietumisel aitama“. Mida õpetajad on näinud, on see, kuidas lapsed lähevad eakaaslastele appi riideid seljast võtma, kui nad näevad, et teine vajab abi.

Väitele „Laste armastus oma hooldajate, õpetajate või vanemate vastu võib mõnikord olla romantilist laadi armumine“ antud vastustest saadi kategooria „laste armumine oma õpetajatesse, vanematesse - paarisuhete matkimine“ – lasteaiaõpetajad arvasid, et laste armumine oma vanematesse ja õpetajatesse tuleneb soovist matkida paarisuhteid. /.../ *Et kohati on see, et ta näeb et ollakse abielus. Ja siis ta mõtleb, et tahaks ka nagu matkida seda eeskujuga ja siis ta ütleb, et sa oled mulle sümpaatne ja tahaksin seda.* /.../ (1)

Veel loodi kategooria „romantilist laadi laste armumine oma õpetajatesse teisemeas, koolis“. Lasteaiaõpetajate arvates võib romantiline armumine esineda alles teismeeas, kui laps käib juba koolis. Lisaks loodi väitele kategooria „laste armastus oma õpetajate vastu - usaldus, sõprus“, mida selgitasid õpetajad laste ja õpetajate vahelise usaldusega, mida laps võib pidada armastuseks. /.../ *Pigem lapsed on hästi siirad, et pigem see võib olla nagu selline südamlik, aga mitte päris romantilist laadi.* (5)

3.4.3. Seksuaalse sisuga mäng

Koolieelsete lasteasutuste õpetajate arvamusi seoses laste seksuaalse sisuga mängudele aitasid välja selgitada kolm väidet.

Väite „5-6 aastased lapsed võivad mõnikord üritada vägisi suudelda või musitada teisi lapsi ja eakaaslasti“ õpetajate antud vastustest tekkis kategooria „seksuaalse sisuga soorolle puudutavad mängud on eakohased“. Lasteaiaõpetajate sõnul jäljendavad lapsed täiskasvanute vahelisi seksuaalseid tegevusi eakaaslastega eakohastes seksuaalse sisuga rollimängudes. /.../ *Selles vanuses hakatakse rohkem märkama mehe ja naise vahelisi suhteid. Jäljendatakse ja ollakse uudishimulikud.* (6)

Teine kategooria „lapsel, kes üritab vägisi teist eakaaslast suudelda, võib olla vajadus kontakti ja läheduse järele“. Õpetajad olid seisukohal, et lapsel, kes püüab seksuaalseid tegevusi eakaaslastele vägisi peale suruda, võib olla vajadus kontakti järele. /.../ *Mul on isegi*

praegult üks väike poiss, mustanahaline, kes kogu aeg käib ja musitab teisi, nagu täiesti ahistab, äkki ta ei saa kodus piisavalt lähedust. (5)

Lisaks loodi väitele kategooria „*kui laps üritab vägisi suudelda või musitada eakaaslast, siis kutsuda korrale, selgitada*“. Õpetajate arvates, tuleb lapsi, kes vägisi eakaaslasi suudelda püüavad, korrale kutsuda ning selgitada piire.

Väitele „*On tavaline, et 5-6 aastased lapsed mängivad sellised mängu nagu arstimäng ja kodumäng ning selle käigus võivad lapsed võtta riidest lahti ja uurida üksteise kehasid*“ saadi kategooria „*seksuaalse sisuta arsti- ja kodumäng lasteaias eakohane*“. Õpetajad tõid välja, et nemad pole täheldanud arsti- ja kodumängudes seksuaalse sisuga tegevusi. Ühe vastuse puhul saadi ka kategooria „*seksuaalse sisuga arsti- ja kodumäng lasteaias*“. Õpetaja väitis, et tal on kogemusi seksuaalse sisuga arsti- ja kodumänguga rühmaruumis.

Veel puudutas laste seksuaalse sisuga mängu väide „*6-aastased lapsed võivad jäljendada selliseid seksuaalseid tegevusi nagu suudlemine, kõrvuti magamine jne*“. Loodi kategooria „*seksuaalsete tegevuste jäljendamine mängus pere eeskujul*“. Õpetajad tõid välja, et lapsed jäljendavad mängudes seksuaalseid tegevusi nagu mustitamine, paarissuhted, rasedus ja sünnitus. Lasteaiaõpetajate arvates jäljendavad lapsed kodus nähtut. *.../ Sellist mopsutamist ikka on ja, või et paneme keeled kokku, et jah. Ja kõrvuti magamine ka. Et kui peres nii on ja kodu mäng on, siis ikka magatakse kõrvuti ja. (1)*

3.4.4. Seksuaalsus ja seksuaalsust puudutavad küsimused

Lasteaiaõpetajate arvamuste analüüs seose laste uudishimuga seksuaalsuse osas toetus 9 väitele antud põhjendustest, mida õpetajad intervjuu käigus väljendasid.

Väitele „*Lastel puuduvad seksuaalsed instinktid*“ loodi kategooria „*lastel on seksuaalsed instinktid*“. Lasteaiaõpetajad selgitavad, et lastel on uudishimu – nad avastavad enda keha, vaatlevad vastassugu. Samuti toodi välja, et lapsed omandavad juba varakult ilma täiskasvanu suunamiseta soostereotüüpe. *.../ No näiteks soorollid ühiskonnas, et püütakse teha nii et, ma ei anna kohe poisile autot kätte ja nii ja naa, aga ma olen näinud nii palju seda, et ka beebidel, juba väike poiss, ta lihtsalt kohe satub lummusesse asjadest, millel on rattad all. Et siis ma mõtlengi, et kuidas see tuleb, et keegi pole ju titele suruma neid autosid, aga ometi teda kütkestavad sellised ratastega asjad rohkem.. (1)*

Väite „*Enamik alla 6-aastaseid lapsi (eriti 3 aastaseid) on uudishimulikud ja küsivad nii enda kui ka teiste inimeste kehade, kogemuste ja tunnete kohta*“ üheks kategooriaks saadi „*eelkooliealiste laste seksuaalse sisuga küsimused*“. Kõik vastanud lasteaiaõpetajad nõustusid väitega ning põhjendasid, et lapsed hakkavad esitama küsimusi seose oma eelnevate

kogemuste, teadmiste, enese ja teiste avastamise ja uurimisega. Kõige enam küsivad lapsed sooliste iseärasuste kohta. *On küll uudishimulik jah. Uurivad ja näitavad, et näe sul on selline ja. (...) Tissid, need tulevad nagu eriti. Juuksed, vahel vaatavad ka käsi eksle. (2)*

Teiseks kategooriaks loodi „*kui laps küsib seksuaalse sisuga küsimusi, siis selgitada eakohaselt ja individuaalselt*“. Lasteaiaõpetajad on seisukohal, et lapse seksuaalse sisuga küsimustele tuleb leida eakohaased selgitused lapsele, kes küsimuse küsis.

Väitele „*Lapsed küsivad küsimusi tüdrukute ja poiste kehaliste erinevuste kohta enne 6-aastaseks saamist (tavaliselt 2,5-3 aasta vanuses)*“ antud vastustest ilmnes kategooria „*küsimused kehaliste erinevuste kohta tulenevad sooliste erinevuste märkamisest*“. Õpetajate arvates hakkavad lapsed uurima ja küsima kehaliste erinevuste kohta, kui nad hakkavad ise neid erinevusi märkama ning see tekitab neis huvi. *.../ Sest neil on huvi, nad märkavad erinevusi, et nad ei ole kõik ühesugused ja sellest võib mõni taibukam küsida küll. (5)*

Väide „*Lapsed küsivad seksuaalsust (sünd, rasedus) puudutavaid küsimusi (n kust lapsed tulevad?) enne 6-aastaseks saamist (tavaliselt 2,5-3 aasta vanuses)*“ loodi kategooria „*2,5-3 aasta vanuste laste huvi mujale suunatud, sünni ja rasedusega seotud küsimusi ei küsi*“. Väitega mittenoostunud õpetajad arvasid, et lapsed vanuses 2,5-3 on veel liiga noored ning ei küsi veel selliseid küsimusi. *.../ Et päris 2,5-3aastane, et nemad on huvitatud sellel hetkel mingist muust maailmast enda ümber. .../ (4)*

Väitega nõustunud õpetajate vastustest saadi kategooria „*lapse huvi sünni ja raseduse osas vastavalt kodule, lähedastele, tuttavatele*“. Lasteaiaõpetajad selgitasid, et tavaliselt hakkavad lapsed küsima sünni ja raseduse kohta ajal, mil keegi nende lähikonnas on lapseootel. Veel saadi kategooria „*kui laps küsib sünni ja rasedust puudutavaid küsimusi, siis vastata eakohaselt ja ausalt*“. Lasteaiaõpetajad on seisukohal, et laste küsimustele peab leidma ausad, kuid eakohased selgitused.

Väitele „*Lapsed hakkavad küsima küsimusi isa rolli kohta lapse eostamisel või sünnil neljanda eluaasta paiku*“ loodi kategooria „*küsimused isa rolli kohta vastavalt lapse kodule*“. Õpetajad selgitasid, et lapse küsimused isa rolli kohta tekivad samuti siis, kui keegi lapse lähikonnas last ootab. Väitega mittenoostunud õpetajate vastustest loodi kategooria „*eraldi küsimused isa rolli kohta sünnil, eostamisel on harvad*“. Lasteaiaõpetajate arvates saavad lapsed isa rolli kohta teada juba siis, kui räägitakse lapse eostamisest ja sünnist üleüldiselt, mistõttu ei teki lapsel rohkem selle kohta ka küsimusi. *.../ Ta ei ole küsinud eraldi selle kohta, sest nagu lapse saamise kohta ma olen juba mõlemad rollid ju ära rääkinud. Et isa seeme ja ema muna ja siis ongi mõlema roll olemas. (1)*

Lasteaiaõpetajate poolt antud vastustest väitele „5-6 aastased lapsed on uudishimulikud seoses teiste inimeste tualeti- ja pesemistegevustega ning võivad püüda neid vaadelda“ loodi kategooria „laste uudishimu teiste tualeti- ja pesemistegevustega 3-4 aastasel“ – õpetajate arvates algab uudishimu ja tualetitegevuste vaatlemine varem kui 5-6 aastasel. /.../ Selles mõttes, tegelikult peaks juba varem olema see, kuskil 3-4, et sealt tuleb see uudishimu. /.../ (4)

Teiseks kategooriaks saadi „laste uudishimu teiste tualeti- ja pesemistegevustega 5-6 aastasel“. Koolieelsete lasteasutuste õpetajad nõustusid, et lastel on uudishimu, kuid pigem jäävad nad vaatleja rolli. *Jah ja vaatlevadki ja uurivadki. Aga nad tihti ei kommenteeri, vaid väga harva lapsed kommenteerivad.* /.../ (3)

Lisaks ilmnis kategooria „kui 5-6 aastane laps vaatleb teise inimese tualeti- või pesemistegevust, siis selgitada“. Lasteaiaõpetajad on seisukohal, et sellise käitumise puhul peaks lapsele selgitama piire.

Väitele „5-6 aastased lapsed võivad mõnikord kasutada seksuaalsusega seotud slängsõnu“ saadi kategooriat „seksuaalsusega seotud sõnavara kasutamine olenevalt kasvukeskkonnast“ ja selgitati eelkõige õdede-vendade eeskujuga. Teiseks kategooriaks loodi „seksuaalse sisuga seotud sõnavara kasutamine põnevuse tõttu“. Õpetajate arvates kasutavad lapsed seksuaalsusega seotud slängsõnu, sellepärast et need sõnad on keelatud ja see tekitab neis põnevust. /.../ Selles mõttes, et nad teavad, et nad on mingid keelatud sõnad ja sellepärast nad tahavad neid öelda. (1)

Väite „5-6 aastased lapsed võivad käia saunas ja pesemas koos eakaaslaste ja vanematega“ vastustest loodi kategooria „alastiolek lapsevanemana lapse ees“. Lasteaiaõpetajad selgitasid, et lastele tuleks olla eeskujuks tunda end oma koduses keskkonnas mugavalt ning mitte häbeneda. /.../ Et tegelikult nagu samamoodi, et ma võtan kodus ise, et ma ei peaks ju peitma. Et kui ma vahel tulen duši alt ja natuke korraks paljas, et nüüd 5-aastane näeb ja ma oleks nüüd šokis, et issand ei tohi näha. (...) See on normaalne, et sa ei tohigi peita nii, eriti kodus. (5)

Teiseks kategooriaks loodi „5-6 aastased lapsed vajavad abi enda pesemisel“. Õpetajate arvates ei tohiks last üksi sauna või pesema saata, sest ta ei tule veel enda pesemisega üksi toime.

Väitele „Arenkuliste iseärasuste tõttu ei ole sobiv 6-aastastel tüdrukutel ja poistel magada ühes ja samas ruumis“ loodi kategooria „koolieelses lasteasutuses magamisajal kõik lapsed ühes ruumis ei mõjuta lapse arengut“. Lasteaiaõpetajad selgitasid, et inimeste kehalised erinevused on loomulikud ja nii peab seda ka lastele esitama. Samuti toodi välja, et lapseas peaks kõiki lapsi võtma kui võrdseid ja on loomulik, et lapsed magavad ühes ruumis.

3.4.5. Soorollide omandamine

Lasteaiaõpetajate arvamuste analüüs seoses soorollide omandamisega toetus kuue väite põhjendustele, mida õpetajad intervjuu käigus andsid.

Väitele „3-aastased lapsed valivad omasoolisi sõpru“ loodi kategooria „3-aastaste laste mängukaaslaste valikul pole sugu oluline“. Kõik õpetajad põhjendasid, et laps valib enda sõpru ja mängukaaslasi vastavalt ühistele huvidele ning ei vaata kaaslase sugu. /.../ *Lapsed valivad sellises vanuses mängukaaslasteks, pigem selle, kellega on ühised huvi ja hea koos mängida.* (6)

Väitega „5-6 aastased lapsed valivad mängudes soole vastavaid rolle“ nõustunud lasteaiaõpetajate vastustest saadi kategooria „soole vastavate rollide jäljendamine mängus“. Õpetajad on märganud, et lapsed jäljendavad oma mängudes rolle vastavalt neid ümbritsevale ühiskonnale (ametid, tegelased) ning valivad endale rollid, mis vastavad nende soole. /.../ *Hästi paljud on isad ja hästi paljud on emad ja kui on ikka poisid on politseinikud ja tüdrukud on siis õrnamad arstid ja. Jah, selles suhtes nad ikka valivad.* (3)

Teiseks kategooriaks saadi „rollide valikul rollimängus pole sugu määrav“. Õpetajad põhjendasid, et lapsed valivad endale mängudes rolle vastavalt sellele, kellega nad mängivad, mistõttu valitakse ka rolle, mis nende soole ei vasta. /.../ *On olnud ka kamp poisse, kes mängivad perekonda ja sünnitamist ja üks on ema ja sünnitab lapsi ja.* /.../ (1)

Lasteaiaõpetajate vastustest väitele „5-6 aastased lapsed valivad soole vastavaid mänguasju“ esimeseks kategooriaks loodi kategooria „lapse soole vastavate mänguasjade valik teadlik“ – lasteaiaõpetajate arvates valivad lapsed teadlikult soole vastavaid mänguasju, mingil määral mõjutavad lapse valikut ka vanemad sõbrad. Kategooria „5-6 aastased lapsed ei vali soole vastavaid mänguasju“ - õpetajad on täheldanud, et rühmaruumis mängivad lapsed kõigega ning ei vali soole vastavaid mänguasju. Õpetajate arvates tuleneb see last ümbritsevast ühiskonnast. /.../ *Aga vahel mängivad poisid nukkudega või tüdrukud nukkudega. Samas on ju nii, et mehed ka tänapäeval kasvatavad ja tegelevad lastega, täpselt samamoodi sõidavad naised autoga.* (2)

Väitele „6-aastased lapsed valivad soole vastavaid riideid“ tekkis kategooria „lapse soole vastava riidetuse valik“. Lasteaiaõpetajad põhjendasid, et suurel määral mõjutab lapse valikut lapsevanemate suunamine ja kasvukeskkond. *Pigem küll. Et ega, no eks selles eas ole veel see, et vanemad suunavad väga palju seda, mida ta selga peaks panema.* /.../ (5)

Väitele „Tüdrukud soovivad välja näha nagu nende emad ja poisid nagu nende isad, mis viitab sookohase käitumise omandamisele 3-6 aasta vanuselt, et omandada sooroll“

antud vastustest saadi kategooria „*lapsevanemad lastele kõige suuremaks eeskujuks*“.

Lasteaiaõpetad selgitasid, et lapsed matkivad rühmas oma vanemaid – välimus, käitumine (positiivne ja negatiivne) – sest nemad on lastele kõige lähedasemad inimesed. *./.../ Et kui ikkagi on sellised toredad isad, kes müraavad lastega ja mängivad, siis lapsed ka ikkagi käituvad ju selles mõttes samamoodi. (...) minu enda 5-aastase lapse rühmas oli, et üks poiss, kelle isa, noh, tuli välja, et oli vägivaldsest perest, et siis see poiss kasutas hästi palju rumalaid sõnu ja oli ka vägivaldne rühmas teiste laste suhtes ka. (5)*

Teiseks kategooriaks loodi „*laps ei järgi soorolle*“. Üks õpetaja on märganud, et lapsed järgivad aina rohkem enda soove ega püüa olla oma vanemate moodi. *./.../ Tänapäeva lapsed on väga kuidagi isepäised, et nad on nagu nii ise. Väga üksikud lapsed, kellel mina märkan, et nad proovivad tõesti olla oma ema või isa moodi. (4)*

Väitele „*5-6 aastased lapsed selgitavad meeste ja naiste soolisi erinevusi vastavalt kultuuris kehtivatele stereotüüpidele*“ loodi kategooria „*laps selgitab meeste ja naiste vahelisi erinevusi välimusega seonduvalt*“. Õpetajad selgitasid, et laps selgitab sugudevahelisi erinevusi seoses välimusega. Veel saadi kategooria „*lapse selgitused meeste ja naiste soolistest erinevustest sõltuvalt kodust*“. Koolieelste lasteasutuste õpetajate arvates õpib laps soostereotüüpe vanematelt. *Ma arvan, et pigem on see ikka läbi vanemate ja võib-olla kui vanemad on nagu sellest kultuurilisest stereotüübist lähtuvad, et siis läbi nende kandub lapsele ka. ./.../ (1)*

3.4.6. Seksuaalne väärkohtlemine

Lasteaiaõpetajate arvamused laste seksuaalse väärkohtlemise osas puudutasid kahte väidet, mille kohta paluti õpetajatel anda põhjendusi, kas tõene või väär.

Väite „*Seksuaalne väärkohtlemine on täiskasvanu poolne tahtlik seksuaalne käitumine lapse suhtes, mis on seksuaalse sisuga kontaktne või mittekontaktne tegevus*“ kategooriaks loodi „*nõustub väites esitatud definitsiooniga*“. Õpetajad nõustusid, et seksuaalne väärkohtlemine on tahtlik ja nii kontaktne kui mittekontaktne seksuaalse sisuga tegevus. Teiseks kategooriaks saadi „*seksuaalne väärkohtlemine mittetahtlik seksuaalse sisuga tegevus*“. Üks vastanud õpetajatest pidas lapse seksuaalset väärkohtlemist mittetahtlikuks. *./.../Aga mõnikord ma mõtlen, et kui täiskasvanu on natukene nupust nikastunud ja tal on raske kontrollida, mingeid asju, et siis võib-olla see tahe, et see tahe ole nii. (...) Ma just mõtlengi, et see tahtlik ja mittetahtlik, et kui inimesel ajukeemia on nagu natukene paigast ära, et siis mõnes mõttes ei ole nagu nii tahtlik, aga kui need ravimid aitavad tal seda. ./.../ (1)*

Väitega „*Ainult tüdrukud võivad langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks*“ ei nõustunud ükski vastanud õpetaja, mistõttu loodi kategooria „*seksuaalse väärkohtlemise ohvriks võivad langeda mõlemad*“. Õpetajate sõnul võivad ohvriks langeda mõlemad. *Ka poisse satub ohvriteks. Sugu on oluline ainult väärkohtleja jaoks.* (6)

4 ARUTELU

Esimesele uurimisküsimusele saadi vastus kvalitatiivse sisuanalüüsi teel, analüüsides koolieelsete lasteasutuste õpetajate põhjendusi eelkooliealiste laste seksuaalharidust puudutavate väidetele nõustumisele või mittenõustumisele.

Lasteaiaõpetajate arvates algab seksuaalkasvatus lapse sünnist, sest lapse kasvades õpib ta vanemate eeskujul. Samuti peaksid selgitused lapse seksuaalsuse kohta algama lapseas, kui laps hakkab huvituma ja avastama soolisi kehalisi erinevusi. Ka Maailma Terviseorganisatsioon (2010) on välja toonud, et seksuaalharidusega peaks alustama kooskõlas lapse arenguga või varem, et lapsel oleksid olemas vajalikud teadmised enne vastavasse arenguetappi jõudmist. Samuti toodi õpetajate poolt välja, et lastepoolne küsimuste küsimine oleneb lapsevanemate suhtumisest seksuaalsust puudutavatesse teemadesse ning kui lapsed ei saa oma küsimustele vastuseid vanematelt, siis võivad nad minna otsima informatsiooni mujalt, mistõttu võib jõuda lapse kõrvu väär informatsioon. Balter jt (2016) kirjeldasid oma uurimuses, et lapse terve seksuaalne areng oleneb suurel määral vanemate käitumisest ja valmidusest lapse seksuaalse sisuga küsimustele vastata. Breuner ja Mattson (2016) kirjutasid, et eakohane seksuaalharidus hoiab ära väär informatsioonitulva, mis last igapäevaselt ümbritseb.

Lasteaiaõpetajate sõnul peaks esmane mitteformaalne seksuaalharidus lapsele tulema tugeva usaldusliku suhte tõttu lapsevanematelt, kes peaksid teadma paremini, millal on õige aeg seksuaalsusega seotud teemadest lastega rääkida. Turnbull (2011) on kirjutanud, et lapsevanematepoolne seksuaalharidus lapsele soodustab veel lähedasemate peresiseste suhete ja usalduse teket. Lasteaedades peaks lapsele eakohast seksuaalharidust käsitlema vastanud õpetajate arvates vähesel määral, lapsega pigem individuaalselt, vastavalt tema vajadusele ning lõimituna teiste teemadega, sest õpetajate arvates ei ole tarvis eelkooliealisel lapsel niivõrd spetsiifiliselt seksuaalsusest teada. Ka Breuner ja Mattson (2016) kinnitavad väidet, et lisaks vanematele peaksid lapsed saama informatsiooni seksuaaltervise kohta erinevatest professionaalsetest allikatest, s.h laseaiast. Õpetajate arvates on seksuaalhariduse andmisel lasteaias oluline õpetajate ja lapsevanemate vaheline koostöö, et informatsioon oleks lapsele

eakohane ning et ennetada ja lahendada tekkinud probleeme. Õpetajate sõnul on lasteaed siiski pigem kodust seksuaalharidust toetav üksus.

Suurem osa vastanud lasteaiaõpetajatest olid seisukohal, et seksuaalkasvatust kodus peaksid andma nii isad kui emad, olenemata lapse soost. Õpetajate arvates on tõenäoline, et isad oskavad paremini vastata poegade ja emad tütarde seksuaalsust puudutavatele küsimustele, siiski peaksid õpetajate sõnul mõlemast soost vanemad olema kursis lasteaiaealiste laste kehalisetest ja soolistest iseärasustest. Dilorio jt (2000) on toonud välja, et soo järgi jagunenud seksuaalkasvatuse andmine soodustab nii fakti- kui väärtuspõhise informatsiooni jagamist lastele, mistõttu on parem, kui isad käsitlevad poegade ja emad tütardega seksuaalsust puudutavaid teemasid.

Koolieelses lasteasutuses määrab tihti seksuaalhariduse käsitlemise ära lapse huvi ning seksuaalse sisuga küsimuste esitamine. Uuritavate arvates vajavad lapsed küsimustele ausaid eakohaseid selgitusi. Õpetajate sõnul ei pea vastama lapse liialt otsekohestele seksuaalsust puudutavatele küsimustele, mis tekitavad õpetajates ebamugavust. See läheb kokku Broskeli ja Sapountzise (2017) kirjutatuga, et lastega seksuaalsust puudutavaid teemasid käsitledes, on tähtis õpetaja mugavus. Tihti tuleb ette olukordi, kus laps ei oska eelkoolieas adekvaatselt käituda – kasutab seksuaalse sisuga slängsõnu, püüab matkida ning eakaaslastele peale suruda erinevaid seksuaalse sisuga tegevusi – sellisel juhul peaks lasteaiaõpetajate sõnul õpetaja ise sekkuma ning lapsega nendel teemadel vestlema. Martin (2014) on kirjutanud, et kõik õpetajad puutuvad lasteaias kokku lapse seksuaalkäitumisega, kuid nende teemade käsitlemine on õpetaja enda valik (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Seksuaalsust puudutavate teemade käsitlemisel on oluline selgitada lapsele antud teemasid positiivselt, mitte lapse käitumist häbistada, mida kinnitavad oma uurimuses ka Eser ja Çeliköz (2009).

Eelkooliealise lapse seksuaalharidus sisaldab ka kehaliste erinevuste käsitlemist, sest lapsed hakkavad end ja teisi seoes oma kehalise arenguga avastama ja neis tekib neis selle vastu huvi, mistõttu on tarvis õpetajatel ka selliseid teemasid käsitleda. Rääkides lastega kehaosade nimetustest on suurem osa õpetajaid seisukohal, et lasteaiaealised lapsed peaksid teadma suguelunditele eakohaseid nimetusi, mis puutub suguelundite tähtsusesse ja ülesannetesse – mitmed lasteaiaõpetajad tõid välja, et nad on pidanud seda teemat käsitlema lasteaias, et takistada lapsi üksteisit väärkohtlemast.

Lapse soostereotüüpse valiku suunamist lasteaiaõpetajad ei toeta. Nende arvates peaksid lapsed saama ise otsustada, mis neile meeldib. Küll aga arvavad õpetajad, et laps saab suuna kätte juba varases eas, kui valikuid teevad lapsevanemad, kes riietavad oma lapsi soole vastavatesse värvidesse, muretsevad lapsele soole vastavaid mänguasju. Laps õpib kasvades

ning teeb oma otsuseid kogemuse põhjal, mistõttu mõjutab lapsevanemate valik ka lapse edasisi valikuid. Eser ja Çeliköz (2009) tõid oma uurimuses välja, et laps saab eeskujutäiskasvanult, kes on talle kõige lähedasem – tavaliselt on nendeks isikuteks lapse vanemad, mistõttu hakatakse neid imiteerima, poisid isasid ja tüdrukud emasid, mistõttu areneb lapsel välja sooliselt vastav roll.

Teisele uurimisküsimusele saadi vastus kvalitatiivse sisuanalüüsi teel, analüüsides koolieelsete lasteasutuste õpetajate põhjendusi eelkooliealiste laste seksuaalset arengut puudutavate väidetega nõustumisele või mittenõustumisele.

Seksuaalsuse alguseks peavad lasteaiaõpetajad looteiga, kuna siis areneb lapse sugu ja esimesed soolised kehalised erinevused. Samuti on õpetajad arvamusel, et seksuaalne arengu kestus on terve elu. Kurtuncu jt (2015) kinnitavad mõtet, et tegu on terve elu kestva protsessiga, kuid seksuaalsuse alguseks peavad nad lapse sündi.

Uurimuses osalenud koolieelsete lasteasutuste õpetajad arvavad, et laste seksuaalkäitumine tuleneb uudishimust ja teadmatusest ning põhineb suurel osal enda seksuaalsel avastamisel ja keha uurimisel, samuti eakaaslaste kehade uurimisel, millega avastatakse sugude vahelisi erinevusi. Enda keha avastamine ja tundma õppimine algab õpetajate sõnul juba varakult, imikuna, kui hakatakse oma keha, s.h suguelundeid kompama, mida kinnitab ka Maailma Terviseorganisatsioon (2010).

Seksuaalne rahulduse saamine oma suguelundite puudutamisest tuleb õpetajate sõnul vanuses 3-5 – lapsed uurivad oma keha, avastavad, et enda genitaalide puudutamine tekitab neis hea tunde, masturbeerivad. Kakavoulis (1998) on enese suguelundite tahtliku puudutamise alguseajaks toonud välja kolmanda eluaasta, kuid masturbeerimist on mainitud Ey, McInnes ja Rigney (2017) uurimuses alles 5-6 eluaasta paiku. Samuti arvavad lasteaiaõpetajad, et enese pidev rahuldamine lapseas võib viidata lapse rahutusele. Kui laps rahuldab end liiga palju ning avalikult, siis võib see osutada probleemiks. Lisaks huvile enda keha vastu, tekib lastes huvi ka vastassugupoole kehaliste iseärasuste kohta. Seetõttu võivad lapsed teadmatusest teha midagi, mis võivad tunduda kohatu (naiste rindade puudutamine, eakaaslaste kehade uurimine), kuid õpetajad on arvasid, et nende tegevuste taga ei peitu seksuaalset tagamõtet. Balter jt (2016) tõid oma uurimuses välja, et enda ja teiste suguelundite katsumine ja vaatamine, naiste rindade puudutamine ning masturbatsioon on kõige sagedamini esinevad seksuaalsed tegevused lapseas. Samuti tõid antud uurimuses õpetajad välja, et vanuses 5-6 hakkavad lapsed tajuma, mis on õige ja mis mitte ning võivad hakata tundma häbi seksuaalsete tegevuste osas, mis vastab Eser ja Çeliköz (2009) kirjutatule.

Seksuaalkäitumise üks etappidest on aeg, kui laps tahab näidata eakaaslastele oma suguelundeid, mis on õpetajate meelest nalja tegemise eesmärgil. Lapsed tahavad näha eakaaslaste reaktsiooni ning tehakse palju erinevaid nalju, mis puudutab suguelundeid või tualeti tegevusi. Ey, McInnes & Rigney (2017) on aga kirjutanud, et alates kolmandaast eluaastast hakkavad lapsed märkama sugudevahelisi kehalisi erinevusi, mistõttu nad soovivad jagada eakaaslastele, mida nad on avastanud.

Lapseea seksuaalkäitumine sisaldab ka lapseea armumist oma hooldajasse või õpetajasse. Lasteaiaõpetajad ei arva, et tegu on romantilist laadi armumisega, vaid on seisukohal, et tegu on usalduse ja lähedusega, mida laps peab armumiseks. Maailma Terviseorganisatsioon (2010) kinnitab samuti antud arvamust – laps seostab kiindumist ja sõprust armumisega ning näitab seda ka vastavalt välja.

Laste avastamise, uurimise ja seksuaalsusega seotud huvi suurenemise tõttu muutuvad laste seas populaarseks seksuaalse sisuga mängud (Maailma Terviseorganisatsioon, 2010). Lasteaiaõpetajate sõnul jälgendavad lapsed eakohastes mängudes erinevaid seksuaalse sisuga tegevusi, mida nad on pere või teiste lähedaste pealt näinud. Kõige rohkem jälgendavad lapsed mängudes suudlemist, kõrvuti magamist, rasedust ja sünnitamist. Larsson ja Swendin (2002) on samuti kirjutanud, et lapsed harjutavad seksuaalse sisuga mängudes rolle, millistena tunduvad neile täiskasvanud. Laste seas on populaarsed ka arsti- ja kodumängud, küll aga on kõigest üks vastanud õpetajatest märganud nendes mängudes lastepoolset seksuaalset sisu – üksteise kehade uurimine, mis ei ühti Ey, McInnes ja Rigney (2017) poolt kirjutatuga, et teiste kehade uurimine toimub läbi rollimängude nagu arsti- ja kodumängud.

Lapseea seksuaalset käitumist ajendab laste uudishimu seksuaalsuse vastu, mis tuleneb sugudevaheliste erinevuste märkamistest, mida on kinnitanud ka Ey, McInnes & Rigney (2017). Õpetajate arvates sisaldab laste uudishimu seksuaalsuse vastu eelkõige huvi kehaliste iseärasuste vastu, mistõttu uurivad lapsed enda keha ning võivad püüda vaadelda ka vastassugu, mis võib väljenduda eakaaslaste tualeti- ja pesemistegevuste vaatlemisega 3-4 aastasel. Väidet, et lapsed hakkavad huvituma eakaaslaste tualetis käimise vaatlemisest kolmanda eluaasta paiku, kinnitavad ka Ey, McInnes ja Rigney (2017). Uurimuses osalenud lasteaiaõpetajad on seisukohal, et kui lapsed püüavad vaadelda teiste inimeste kehasid, näiteks tualetis, siis tuleks lastele selgitada piire seoses avaliku käitumisega.

Lisaks hakkavad lapsed esitama seksuaalsust puudutavaid küsimusi. Õpetajate sõnul küsitakse enim sooliste iseärasuste, raseduse ja sünni kohta. Laste küsimused sooliste iseärasuste kohta tekivad kolmanda eluaasta paiku eelnevate kogemuste, teadmiste, enese ja teiste avastamise tõttu. Küsimused raseduse ja sünni kohta tekivad õpetajate sõnul hiljem, sest

3-aastased ei ole sellest veel niivõrd huvitatud, mis on vastuolus Kakavoulise (1998) kirjutatuga, et lapsed hakkavad esitama küsimusi soojätkamise kohta kolmandal eluaastal. Küsimused raseduse ja sünni kohta tulevad tihti siis, kui keegi lapse lähikondlastest on lapseootel, millest võib järeldada, et lapses tekib huvi, kui ta märkab enda jaoks midagi uut.

Kõik uuritavad on täheldanud rühmaruumis ka seksuaalsusega seotud slängsõnade kasutamist. Kakavoulis (1998) on kirjutanud, et seksuaalse sisuga slängsõnade kasutamine on eriti populaarne poistel vanuses 6-10. Õpetajate arvates võtavad lapsed eeskuju perekonnast, meediast, ümbritsevast. Kuigi lapsed ei pruugi nende sõnade tähendust teada, teavad nad, et tegu on keelatud sõnadega ning see pakub neile põnevust.

Kõikide uurimuses osalenud lasteaiaõpetajate sõnul valivad 3-aastased lapsed endale sõpru huvide või varasemate harjumuste põhjal ning ei lähtu sõprade valikul mängukaaslase soost, mis läheb kokku Maaailma Tervisorganisatsiooni (2010) kirjutatuga – lapsed märkavad soolisi erinevusi, kuid see ei mõjuta nende sõpruse teket. Erinevates mängudes soole vastavate rollide ja mänguasjade valiku koha pealt jagunesid õpetajate arvamused kaheks. Oli õpetajaid, kelle kogemus näitab, et 5-6 aastased lapsed pigem otsustavad soole vastavate rollide, ametite või mänguasjade kasuks, sest lapsed näevad ja jäljendavad, et ka naised sõidavad autodega ja mehed kasvatavad lapsi. Teiste õpetajate kogemusel ei osutu rollide või mänguasjade valimisel sugu määravaks. Eriti sageli juhtub seda siis, kui mängus osaleb näiteks grupp poisse, sellisel juhul valib mõni poiss endale rolliks ema, või mõne teise naiseliku rolli.

Vastanud lasteaiaõpetajate arvates on lapsevanemad koolieelses eas olevatele lastele kõige suuremaks eeskujuks, mistõttu soovitakse välja näha nagu nende vanemad ning selle tõttu hakkab lastel välja arenema ka soole vastav roll. Samuti toovad lapsed lasteaeda üle lapsevanemate käitumismustrit, mis võib olla nii positiivne kui ka negatiivne. Eser ja Çeliköz (2009) kirjutasid, et kui vanemad pakuvad lapsele piisavalt armastust ja lähedust, siis on see tavaline, et lapsed hakkavad neid imiteerima. Soole vastava rolli omandamise kohta on Eser ja Çeliköz (2009) oma uurimuses kirjutanud, et selle määrab ära, kas tütrele on eeskujuks ema ja pojale isa või vastupidi ehk keda laps imiteerima hakkab. Lapsevanematelt õpivad lapsed uuritavate sõnul ka lapsed vanuses 5-6 sugudevahelisi erinevusi ning soostereotüüpe, mida kinnitab Aaviku ja Kajaki (2009) uurimus. Lapsevanemad kasvatavad poisse ja tüdrukuid erinevalt, – soole vastavad riided, mänguasjad, värvid jne – lapsed näevad vanemate pealt, et naised ja tüdrukud on õrnemad, kasvatavad lapsi ja teevad süüa ning mehed ja poisid peaksid olema jõulisemad, huvitatatud autodest ja ehitamisest.

Vastanud lasteaiaõpetajad nõustusid, et seksuaalne väärkohtlemine lapse suhtes on täiskasvanupoolne tahtlik kontaktne või mittekontaktne seksuaalse sisuga tegevus. Küll aga seadis üks vastanud õpetajatest kahtluse alla väärkohtleja tahte. Õpetaja sõnul võib seksuaalne väärkohtlemine tuleneda ka ajukeemia häirest, mida peaks saama ravimitega kontrollida. Soo (2006) defineerib lapse seksuaalset väärkohtlemist kui ühiskonnainormidega vastuolus olevat füüsilist, emotsionaalset ja verbaalset seksuaalse sisuga tegevust, mida viib enamjaolt läbi täiskasvanu, kui mitte alati – seksuaalseks väärkohtlejaks võib olla ka teine alaealine. Samuti olid õpetajad seisukohal, et lisaks tüdrukutele võivad langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks ka poisid ning sugu on oluline ainult väärkohtleja enda jaoks, mida kinnitab ka Soo (2006) uurimus.

4.1 Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus

Käesolev uurimus selgitas välja koolieelsete lasteasutuste õpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalhariduse ja seksuaalse arengu kohta. Uurimuse kitsaskohaks oli väike valim, mistõttu ei saa uurimustulemusi üldistada. Tulevased uurimused peaksid võimalusel koguma infot rohkematelt koolieelsete lasteasutuste õpetajatelt, et tulemuste üldistamise usaldusväärsust kindlustada.

Käesoleva uurimuse praktiliseks väärtuseks on panustamine antud teemasse uurides laste seksuaalkasvatust koolieelsete lasteasutuste õpetajate vaatevinklist. Lisaks peab uurimuse autor väärtuseks ka isikliku silmaringi laienemist, mis antud töö kirjutamisega kaasnes.

TÄNUSÕNAD

Töö autor soovib tänada koolieelsete lasteasutuste õpetajaid, kes nõustusid uuringust osa võtma. Samuti tänab autor oma lõputöö juhendajat Kristi Kõivu suunamise ja juhendamise ning toetava suhtumise eest.

AUTORSUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Madli Meus

19.05.2020

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aavik, K., & Kajak, K. (2009). *Soo sotsiaalne konstrueerimine Eesti lasteaedades 7 Tallinna lasteaia vaatlusandmete põhjal*. Külastatud aadressil https://www.enut.ee/files/lasteaedade_uurimus_kadri_aavik.pdf
- Balter, A.-S., Rhijn, T. M., & Davies, A. W. J. (2016). The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of early childhood educators' perceptions. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 25(1), 30-40.
- Breuner, C. C. & Mattson, G. (2016). Sexuality Education for Children and Adolescents. *American Academy of Pediatrics*, 138(2).
- Brouskeli, V., & Sapountzis, A. (2017). Early childhood sexuality education: Future educators' attitudes and considerations. *Research in education*, 99(1), 56-68.
- Dilorio, C., Kelley, M., & Hockenberry-Eaton, M. (1999). Communication about sexual issues: mothers, fathers, and friends. *Journal of Adolescent Health*, 24(3), 181–189.
- Dilorio, C., Resnicow, K., Dudley, W.N., Thomas, S., Wang, D.T., Van Marter, D.F., Manteuffel, B., Lipana, J. (2000). Social cognitive factors associated with mother–adolescent communication about sex. *Journal of Health Communication*, 5(1), 41–51.
- Eser, M., & Çeliköz, N. (2009). Impacts of parental attitude towards sexual identity development child's sexual identity development. *Procedia Social and Behavioral Sciences I*, 408–1413.
- Ey, L.-A., McInnes, E., & Rigney, L. I. (2017) Educators' understanding of young children's typical and problematic sexual behaviour and their training in this area. *Sex Education*, 17(6), 682-696.
- Kakavoulis, A. (1998). Early childhood sexual development and sex education: A survey of attitudes of nursery school teachers. *European Early Childhood Education*, 6(2), 55-70.
- Kurtuncu, M., Akhan, L. U., Tanir, I. M., & Yildiz, H. (2015). The Sexual Development and Education of Preschool Children: Knowledge and Opinions from Doctors and Nurses. *Sex Disability*, 33, 207–221.
- Lai, E. Y.-C. (2006). A Preliminary Study of Teachers' Perceptions of Sex Education in Hong Kong Preschools. *Australasian Journal of Early Childhood*, 31(3), 1-5.
- Larsson, I., & Svedin, C. G. (2002). Teachers' and parents' reports on 3-to 6-year old children's sexual behavior—A comparison. *Child Abuse & Neglect*, 26, 247–266.

Maailma Terviseorganisatsioon (2010). *Euroopa seksuaalhariduse standardid*. Külastatud aadressil [http://www.estl.ee/admin/upload/Dokumendid/WHO-Standards_Estonian\(2\).pdf](http://www.estl.ee/admin/upload/Dokumendid/WHO-Standards_Estonian(2).pdf)

Martin, K. (2014). Making sense of children's sexual behaviour in child care: An analysis of adult responses in special investigation reports. *Child Abuse & Neglect*, 38(10), 1636-1646.

Soo, K. (2006). *Kodune kasvatusatmosfäär ja nooruki probleemkäitumine – seksuaalse väärkohtlemise risk*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Turnbull, T. (2011). Sex and relationship education in British families: How do we move forward? *Education and Health*, 29(2), 35-37.

Lisa 1. Intervjuu

Tere! Mina olen Madli Meus ning uurin oma bakalaureusetöö raames õpetajate arvamusi seoses eelkooliealiste laste seksuaalkäitumise ja seksuaalharidusega. Intervjuust osa võtmine on vabatahtlik ja konfidentsiaalne. Intervjuu põhineb 45 väite põhjendamisel ning kestab pool tundi kuni 45 minutit. Olulised on teie arvamused teemaga seoses, mida te saate väljendada vabalt, sest intervjuus ei ole õigeid ega valesid vastuseid, vaid olulised on teie seisukohad esitaud väidetega seoses. Kas teile sobib, kui ma seda intervjuud lindistan?

Alguses mõned küsimused Teie enda kohta.

Kui vana te olete?

Kui kaua olete töötanud lasteaia õpetajana?

Milline on teie haridustase?

Missugune on teie seisukoht – mis on seksuaalhariduse andmisel lastele teie arvates oluline ja tähtis?

Kas olete varasemalt osalenud eelkooliealistele lastele mõeldud seksuaalharidust käsitlevatel koolitusel või kursusel?

Järgmiseks esitan teile väiteid eelkooliealiste laste seksuaalkäitumise ja seksuaalhariduse kohta. Palun teil avaldada oma seisukohti üldiste väidete kohta, kas Teie hinnangul on väide tõene või väär ning seejärel põhjendada oma valikut. Väidete esitamise eesmärgiks on diskussioon antud teemadel.

1. Lapsed peaksid saama esmase informatsiooni seksuaalsuse kohta vanematelt. Milline on teie seisukoht - kas arvate, et väide on tõene või väär. Palun põhjendage.
2. Seksuaalharidust peaks andma eelkoolieaste lasteasutuses.
3. Seksuaalhariduse andmine lastele enne 5-6 eluaastat ei ole vajalik.
4. Seksuaalsus ja seksuaalharidus algab noorukieast.
5. Lapsevanemad, õpetajad ja teised lapse hooldajad/kasvatajad peaksid tegema koostööd lapsele antava seksuaalhariduse vallas.

6. Seksuaalharidus peaks algama siis, kui lapsed hakkavad esitama seksuaalsust puudutavaid küsimusi.
7. Seksuaalne areng ja seksuaalkasvatus algab loote eas ning kestab kogu elu.
8. Seksuaalsus on loomulik osa elust, mis algab sünnist ja kestab kogu elu.
9. Seksuaalne väärkohtlemine on täiskasvanu poolne tahtlik seksuaalne käitumine lapse suhtes, mis on seksuaalse sisuga kontaktne või mittekontaktne tegevus.
10. Võrreldes koolidega vastutavad lapsevanemad rohkem seksuaalhariduse andmise eest lastele.
11. Lastel puuduvad seksuaalsed instinktid.
12. Ainult tüdrukud võivad langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks.
13. Laste ja täiskasvanute seksuaalkäitumine ei ole sarnane ja ei toimu samadel põhjustel.
14. Imikud võivad katsuda oma väliseid suguorganeid mähkmete vahetamise ajal ja selline tegevus pakub neile seksuaalset rahuldust.
15. 3-aastased lapsed valivad omasoolisi sõpru.
16. Perekond on lastele teiste inimestega suhete loomise mudeliks mitmes vallas.
17. 5-6 aastased lapsed võivad mõnikord üritada vägisi suudelda või musitada teisi lapsi ja eakaaslast.
18. Enamik alla 6-aastaseid lapsi (eriti 3-aastasena) on uudishimulikud ja küsivad nii enda kui ka teiste inimeste kehade, kogemuste ja tunnete kohta.
19. Mõnesid 5-6 aastaste laste seksuaalsusega seotud küsimusi tuleb ignoreerida.
20. 5-6 aastaste laste emad peaksid vastama tüdrukute ja isad poiste poolt esitatud seksuaalse sisuga küsimustele.
21. Lapsed küsivad küsimusi tüdrukute ja poiste kehaliste erinevuste kohta enne 6-aastaseks saamist (tavaliselt 2,5-3 aasta vanuses).
22. Arenguliste iseärasuste tõttu ei ole sobiv 6-aastastel tüdrukutel ja poistel magada ühes ja samas ruumis.
23. 3-6 aasta vanused lapsed tunnevad rahuldust oma välise suguorganite puudutamisest ja alasti olemisest.
24. Laste arengu seisukohast on oluline, et 5-6 aastased lapsed teaksid kehaosade nimetusi ja nende ülesandeid.
25. 3-6 aastased lapsed võivad püüda näidata teistele lastele, eakaaslastele või täiskasvanutele oma suguelundeid.
26. 5-6 aastased lapsed võivad proovida puudutada oma ema või teiste naiste rindasid.
27. Masturbeerimine on seksuaalse arengu osa lapseas.

28. Lapsi peaks õpetatama nimetama oma kehaosi sündsate ja viisakate nimetustega selle asemel, et nimetada kehaosi tegelike nimetustega.
29. Tüdrukud soovivad välja näha nagu nende emad ja poisid nagu nende isad, mis viitab sookohase käitumise omandamisele 3-6 aasta vanuselt, et omandada sooroll.
30. 5-6 aastased lapsed selgitavad meeste ja naiste soolisi erinevusi vastavalt kultuuris kehtivatele stereotüüpidele.
31. 5-6 aastased lapsed valivad mängudes soole vastavaid rolle.
32. 5-6 aastased lapsed valivad soole vastavaid mänguasju.
33. 6-aastased lapsed valivad soole vastavaid riideid.
34. Lapsi peaks suunama valima soole vastavaid riideid, mänguasju, värve jne.
35. 5-6 aastased lapsed võivad käia saunas ja pesemas koos eakaaslaste ja vanematega.
36. 5-6 aastased lapsed on uudishimulikud seoses teiste inimeste tualeti- ja pesemistegevustega ning võivad püüda neid vaadelda.
37. 6-aastased lapsed võivad jäljendada selliseid seksuaalseid tegevusi nagu suudlemine, kõrvuti magamine jne.
38. 5-6 aastased lapsed võivad üritada teisi lapsi ja eakaaslasti lahti riietada.
39. On tavaline, et 5-6 aastased lapsed mängivad sellised mänged nagu arstimäng ja kodumäng ning selle käigus võivad lapsed võtta riidest lahti ja uurida üksteise kehasid.
40. Lapsed küsivad seksuaalsust (sünd, rasedus) puudutavaid küsimusi (n *kust lapsed tulevad?*) enne 6-aastaseks saamist (tavaliselt 2,5-3 aasta vanuses).
41. Lapsed hakkavad küsima küsimusi isa rolli kohta lapse eostamisel või sünnil neljanda eluaasta paiku.
42. 5-6 aastased lapsed võivad mõnikord kasutada seksuaalsusega seotud slängsõnu.
43. Lapsi, kes kasutavad seksuaalse sisuga slängsõnu peaks karistama.
44. Kui lapsega koos televiisorit vaadates ilmub ekraanile seksuaalne stseen, siis võimalikeks lahenduseks on televiisori välja lülitamine, kanali vahetamine või lapse silmade sulgemine.
45. Laste armastus oma hooldajate, õpetajate või vanemate vastu võib mõnikord olla romantilist laadi armumine.

Millistele laps seksuaalsust puudutavatele aspektidele tuleks teie arvates eelkoolieas kõige enam tähelepanu pöörata? Palun tooge mõni näide ja põhjendage oma arvamust.

Sellega on meie intervjuu lõppenud. Kas soovite omalt poolt teemaga seoses midagi lisada?
Tänan teie aja ja vastuste eest.

Lisa 2. Lasteaiaõpetajate nõustumine koolieelses eas oleva lapse seksuaalharidust puudutavate väidetega (protsentuaalselt)

Väide	tõene
Lapsi peaks suunama valima soole vastavaid riideid, mänguasju, värve jne.	0%
Lapsi, kes kasutavad seksuaalse sisuga slängsõnu peaks karistama.	16,7%
Kui lapsega koos televiisorit vaadates ilmub ekraanile seksuaalne stseen, siis võimalikeks lahenduseks on televiisori välja lülitamine, kanali vahetamine või lapse silmade sulgemine.	16,7%
Mõnesid 5-6 aastaste laste seksuaalsusega seotud küsimusi tuleb ignoreerida.	16,7%
Seksuaalharidust peaks andma eelkooliea lasteasutuses.	33,3%
Seksuaalsus ja seksuaalharidus algab noorukieast.	33,3%
5-6 aastaste laste emad peaksid vastama tüdrukute ja isad poiste poolt esitatud seksuaalse sisuga küsimustele.	33,3%
Seksuaalharidus peaks algama siis, kui lapsed hakkavad esitama seksuaalsust puudutavaid küsimusi.	33,3%
Seksuaalhariduse andmine lastele enne 5-6 eluaastat ei ole vajalik.	50%
Seksuaalne areng ja seksuaalkasvatus algab loote eas ning kestab kogu elu.	50%
Lapsevanemad, õpetajad ja teised lapse hooldajad/kasvatajad peaksid tegema koostööd lapsele antava seksuaalhariduse vallas.	66,7%
Võrreldes koolidega vastutavad lapsevanemad rohkem seksuaalhariduse andmise eest lastele.	66,7%
Lapsi peaks õpetatama nimetama oma kehaosi sündsate ja viisakate nimetustega selle asemel, et nimetada kehaosi tegelike nimetustega.	66,7%
Laste arengu seisukohast on oluline, et 5-6 aastased lapsed teaksid kehaosade nimetusi ja nende ülesandeid.	66,7%
Lapsed peaksid saama esmase informatsiooni seksuaalsuse kohta vanematelt.	100%
Perekond on lastele teiste inimestega suhete loomise mudeliks mitmes vallas.	100%

Lisa 3. Lasteaiaõpetajate nõustumine koolieelses eas oleva lapse seksuaalset arengut puudutavate väidetega (protsentuaalselt)

Väide	tõene
Imikud võivad katsuda oma väliseid suguorganeid mähkmete vahetamise ajal ja selline tegevus pakub neile seksuaalset rahuldust.	0%
5-6 aastased lapsed võivad üritada teisi lapsi ja eakaaslaste lahti riietada.	0%
Laste armastus oma hooldajate, õpetajate või vanemate vastu võib mõnikord olla romantilist laadi armumine.	0%
Lastel puuduvad seksuaalsed instinktid.	0%
Arenguliste iseärasuste tõttu ei ole sobiv 6-aastastel tüdrukutel ja poistel magada ühes ja samas ruumis.	0%
3-aastased lapsed valivad omasoolisi sõpru.	0%
Ainult tüdrukud võivad langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks.	0%
On tavaline, et 5-6 aastased lapsed mängivad sellised mängu nagu arstimäng ja kodumäng ning selle käigus võivad lapsed võtta riidest lahti ja uurida üksteise kehasid.	16,7%
Lapsed hakkavad küsima küsimusi isa rolli kohta lapse eostamisel või sünnil neljanda eluaasta paiku.	33,3%
5-6 aastased lapsed valivad soole vastavaid mänguasju.	50%
5-6 aastased lapsed selgitavad meeste ja naiste soolisi erinevusi vastavalt kultuuris kehtivatele stereotüüpidele.	50%
5-6 aastased lapsed võivad proovida puudutada oma ema või teiste naiste rindasid.	66,7%
Lapsed küsivad seksuaalsust (sünd, rasedus) puudutavaid küsimusi (n kust lapsed tulevad?) enne 6-aastaseks saamist (tavaliselt 2,5-3 aasta vanuses).	66,7%
5-6 aastased lapsed on uudishimulikud seoses teiste inimeste tualeti- ja pesemistegevustega ning võivad püüda neid vaadelda.	66,7%
5-6 aastased lapsed valivad mängudes soole vastavaid rolle.	66,7%
Tüdrukud soovivad välja näha nagu nende emad ja poisid nagu nende isad, mis viitab sookohase käitumise omandamisele 3-6 aasta vanuselt, et omandada sooroll.	83,3%
Seksuaalsus on loomulik osa elust, mis algab sünnist ja kestab kogu elu.	100%
Laste ja täiskasvanute seksuaalkäitumine ei ole sarnane ja ei toimu samadel põhjustel.	100%
3-6 aasta vanused lapsed tunnevad rahuldust oma väliste suguorganite puudutamisest ja alasti olemisest.	100%
Masturbeerimine on seksuaalse arengu osa lapseas.	100%
3-6 aastased lapsed võivad püüda näidata teistele lastele, eakaaslastele või täiskasvanutele oma suguelundeid.	100%
6-aastased lapsed võivad jäljendada selliseid seksuaalseid tegevusi nagu suudlemine, kõrvuti magamine jne.	100%
5-6 aastased lapsed võivad mõnikord üritada vägisi suudelda või musitada teisi lapsi ja eakaaslaste.	100%
Enamik alla 6-aastaseid lapsi (eriti 3 aastaseks) on uudishimulikud ja küsivad nii enda kui ka teiste inimeste kehade, kogemuste ja tunnete kohta.	100%
Lapsed küsivad küsimusi tüdrukute ja poiste kehaliste erinevuste kohta enne 6-aastaseks saamist (tavaliselt 2,5-3 aasta vanuses).	100%
5-6 aastased lapsed võivad mõnikord kasutada seksuaalsusega seotud slängsõnu.	100%
5-6 aastased lapsed võivad käia saunas ja pesemas koos eakaaslaste ja vanematega.	100%

6-aastased lapsed valivad soole vastavaid riideid.	100%
Seksuaalne väärkohtlemine on täiskasvanu poolne tahtlik seksuaalne käitumine lapse suhtes, mis on seksuaalse sisuga kontaktne või mittekontaktne tegevus.	100%

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Madli Meus

(sünnikuupäev: 22.01.1999)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Lasteaiaõpetajate arvamused eelkooliealiste laste seksuaalhariduse ja seksuaalse arengu kohta“,

mille juhendaja on Kristi Kõiv,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Space'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.05.2019.